

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2009

Karel JURÁŇ

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Šikana na základních školách, její příčiny, následky a možné
způsoby prevence**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Vojtěch FORMAN

Vypracoval:
Karel JURÁŇ

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Šikana na základních školách, její příčiny, následky a možné způsoby prevence“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 12. 4. 2009

.....

Karel JURÁŇ

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Vojtěchu Formanovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat Mgr. Jindře Grünové, Mgr. Ivě Sovové a Mgr. et Bc. Haně Cvanové za spolupráci na uskutečněném průzkumu ve školách, kde působí, za jejich obětavý a vstřícný přístup.

Karel JURÁŇ

OBSAH:

Úvod	6
1. Základní pojmy šikany	8
1.1 Pojem šikana a její znaky	8
1.2 Stádia šikany	10
1.3 Aktéři šikany	11
1.3.1 Osobnostní charakteristika agresora	13
1.3.2 Osobnostní charakteristika oběti	14
1.4 Příčiny šikany	15
1.5 Následky šikany	16
2. Diagnostika šikany	18
2.1 Důvody k zahájení vyšetřování, varovné signály	18
2.1.1 Členění projevů šikanování	19
2.2 Metodika diagnostiky a řešení problému	20
2.3 Zakrývací a protiúždravný systém	24
3. Právní aspekty školního násilí	26
3.1 Právní předpisy regulující šikanu	26
3.2 Vyšetřování šikany orgány činnými v trestním řízení	28
3.3 Odpovědnost nezletilých za čin jinak trestný	32
3.4 Trestní odpovědnost rodičů a jiných subjektů	32
4. Prevence šikany na školách	34
4.1 Druhy prevence šikany	35
4.2 Působení na žáky	37
4.3 Spolupráce mezi školou a rodiči	38
4.4 Spolupráce školy s institucemi	40

5. Průzkum výskytu šikany u žáků druhého stupně vybraných základních škol	41
5.1 Zaměření a cíl průzkumu, stanovení hypotéz	41
5.2 Organizace a průběh výzkumu	42
5.3 Výsledky jednotlivých metod průzkumu	44
5.4 Ověření hypotéz a vyhodnocení průzkumu	54
Závěr	57
Resumé	59
Anotace	60
Seznam použité literatury	61
Seznam příloh	63

ÚVOD

Tuto bakalářskou práci zabývající se problémem šikany na základních školách jsem si zvolil z důvodu, že mne tento celospolečenský problém výrazným způsobem zaujal. Uvědomil jsem si, že i v mém dětství se u některých žáků vyskytovalo chování mající znaky šikanování. V té době však byly převážně tyto projevy ze strany pedagogů přehlíženy a nebyla jim tedy věnována patřičná pozornost.

V současnosti patří šikana k vážným problémům ve školství a je často na veřejnosti a v médiích diskutovaným tématem. Je třeba si uvědomit, že se vyskytovala v různých formách odněpaměti a předcházet se jí dá jen velmi obtížně. I v dnešní době se setkáváme se zcela mylnou představou, že k zrodu šikanování jsou zapotřebí výjimečné podmínky, a tedy že v „normálně“ fungující skupině nemá šikana své místo. Musíme si však uvědomit, že i v takovéto skupině se najdou žáci, kteří jsou více či méně oblíbení, dochází mezi nimi k vzájemné soutěživosti, jak o známky, sportovní úspěchy, tak o pozornost druhých. Při této vzájemné soutěživosti pak může dojít k tomu, že dítě, které si je vědomo svých schopností zaujmout, strhnout druhé na sebe apod., těchto schopností zneužije proti druhým.

Pracuji u Policie České republiky, kdy se při své práci setkávám s nejrůznějšími projevy agresivního chování dospělých, ale bohužel nezdědka i mladistvých a dětí. Pravdou je, že současná mladá generace je svým okolím do značné míry ovlivňována těmito agresivními projevy chování již od dětství. Agresivitu vídá v ulicích, v médiích a často je zastoupena i v rodinách těchto dětí. Jakoby se stala součástí běžného života, něčím, co je současnou společností přehlíženo a akceptováno. Stále častěji se pak jeví těmto dětem jako nejrychlejší způsob řešení jakákoliv forma násilí, jako způsob sebeprosazování, zvýšení vlastního sebevědomí a zajištění si určitých výhod ve skupině apod.

Cílem mé bakalářské práce je přiblížit problematiku šikanování u žáků základních škol a pokud možno poskytnout co nejvíce odpovědí na doposud nezodpovězené otázky týkající se tohoto nežádoucího sociálně patologického jevu. Záměrem je, aby byla návodem, jak u dětí šikanu rozpoznat, odhalit, kde hledat její

příčiny a jak postupovat při jejím řešení. Chci tímto poukázat na důležitost a naléhavost řešení tohoto jevu a prakticky zjistit stav šikany na vybraných základních školách.

Tato bakalářská práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Teoretickou část tvoří čtyři kapitoly, kdy první kapitola objasňuje pojem šikana a její znaky, stádia, aktéry a jejich osobnostní charakteristiky, příčiny a následky šikany. Druhá kapitola je zaměřena na diagnostiku šikany, kdy obsahuje důvody k zahájení vyšetřování, členění projevů šikanování, metodiku diagnostiky a řešení problému apod. Třetí kapitola je zaměřena na právní aspekty školního násilí a čtvrtá kapitola se zabývá prevencí šikany na školách. Praktická část je obsažena v páté kapitole a obsahuje průzkum výskytu šikany u žáků druhého stupně vybraných základních škol, kdy cílem bylo zjistit za použití zvolených metod, zda a v jaké míře se na druhém stupni těchto základních škol vyskytují projevy agresivního chování, šikany.

1. ZÁKLADNÍ POJMY ŠIKANY

Slovo šikana pochází z francouzského slova „chicane“ a znamená zlomyslně způsobený spor, zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, nespravedlivé obviňování, příkoří, byrokratické lpění na liteře předpisů apod.

Šikana, tento nežádoucí sociálně patologický jev se nevztahuje pouze na české prostředí. Na základě prováděných průzkumů je to celosvětový problém, který není možné přehlížet a bagatelizovat. Je zcela mylnou představou, že ke zrodu šikanování jsou zapotřebí zcela výjimečné podmínky. Stále častěji se místem vzniku šikany stává právě škola. Zde jsou pro šikana téměř ideální podmínky. Je zde velká koncentrace dětí, které mezi sebou soutěží, snaží se vyniknout a to nejrůznějším způsobem. Není pak výjimkou, že toto zdravé soutěžení překročí onu pomyslnou hranici slušného, společností vyžadovaného chování a stává se nepřijatelným obtěžováním druhého člověka.

1.1 Pojem šikana a její znaky

V současné době v našem právním řádě pojem šikana není nikterak ošetřen. Za šikana tedy můžeme považovat veškeré činěné jednání, které je druhému člověku nepříjemné, jehož cílem je ublížit druhému člověku.

Šikana můžeme stručně definovat jako fyzické nebo psychické, popř. kombinované ponižování, až týrání „slabších“ jedinců (většinou ve skupině) „silnějšími“. Jedná se o chování, jehož cílem je ublížit, ohrozit nebo zastrašit jiného člověka, popř. skupinu lidí. Mezi základní typy šikany patří slovní agrese (urážky, pomluvy, zesměšňování), fyzická agrese (bití, týrání, ohrožování zbraní), příkazy, krádeže a ničení věcí.¹⁾

V rámci prevence a řešení šikanování ve školách byl vydán Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, který pojem šikanování definuje takto:

¹⁾ BENDL, S., Prevence a řešení šikany ve škole, 1. vyd. Praha:ISV, 2003, s. 26

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví“.²⁾

Pro rozpoznání šikanování je důležité umět jednotlivé typy agresí od sebe odlišit a vyvarovat se tak situace, kdy za šikanu považujeme každé jednání, které má formu verbálního či fyzického násilí.

Je proto důležité všimnout si zejména charakteristických znaků šikanování, mezi které například patří:

- cílené úmyslné jednání vůči oběti nebo skupině obětí
- opakované, často dlouhodobé jednání
- cílem agresora je oběť ponížit, zesměšnit, ohrozit
- oběť se neumí či nedokáže ubránit (často charakterizován nepoměrem sil)
- existence role agresora i oběti

U posledního mnou uvedeného charakteristického znaku šikany „**existence role agresora i oběti**“ bych se rád pozastavil. K odhalení agresora je někdy zapotřebí důkladného časově náročného šetření a analýzy vzniklé situace. Nezřídka se stává, že právě agresor se před pedagogy označuje za oběť, kdy on tuto situaci „rozhodně“ nevyvolal. Z rozhovoru s pedagogickými pracovníky na základních školách jsem se přesvědčil, že i zde byly případy, které byly zprvopočátku šetřeny pro podezření na šikanu. Důsledným šetřením však bylo zjištěno, že se jedná „pouze“ o vzájemné napadání se, nikoli o šikanu, kdy role oběti a agresora nebyla jasně dána a tyto role se vzájemně obměňovaly (jednalo se o vzájemné oplácení).

²⁾ Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi dětmi ve školních zařízeních, Č.j.: 28 275/2000-22, článek 1, odst. 1

1.2 Stádia šikany

Michal Kolář, který přirovnává šikanu k chorobě, shrnul toto onemocnění do pěti stádií, kde jednotlivé vývojové stupně šikany mají své charakteristické projevy, jež je nutné znát pro včasnou a úspěšnou „léčbu“. Jedná se tedy o následující stádia:

1. stádium: zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

2. stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity - například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevují se první náznaky fyzické agrese.

3. stádium (klíčový moment): vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, „úderné jádro“. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

4. stádium: většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže

postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

5. stádium: totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které je možno pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Na řešení pokročilého stádia kriminální šikany musí podle Koláře spolupracovat více odborníků: třídní učitel, výchovný poradce nebo školní preventista, ředitel školy, specialista na problematiku šikanování ..., policista (nejlépe odborník zaměřený na problematiku kriminality mládeže), sociální kurátor. Zatím je koordinovaný postup uvedených odborníků výjimkou.³⁾

1.3 Aktéři šikany

Agresor - obecně mohu agresorem označit takového jedince, který poměrně často někoho týrá nebo obtěžuje a to za použití fyzické nebo verbální agrese apod.

Z praktického diagnosticko – nápravného hlediska rozděluje Kolář agresory – iniciátory šikanování do tří typů:

1. typ - hrubý, primitivní, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností.

³⁾ KOLÁŘ, M., In Minimalizace šikany. 1. vydání. Kladno: Aisis – občanské sdružení. 2008. s. 12-14

Vnější forma šikanování

Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních.

Specifika rodinné výchovy

Častý výskyt agrese a brutality rodičů. Jako by agresoři násilí vraceli nebo ho napodobovali.

2. typ - velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Vnější forma šikanování

Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy

Časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

3. typ - „srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování

Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Patrná snaha vypíchnout „humorné“ a „zábavné“ stránky.

Specifika rodinné výchovy

Významnější specifika nebyla zaznamenána. Pouze v obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině.⁴⁾

⁴⁾ KOLÁŘ, M., Skrytý svět šikanování ve školách, 1. vyd. Praha: Portál 1997, s. 55 – 56

Oběť - za oběť můžeme dle mého názoru označit jedince, který je delší dobu objektem agrese jiných osob – agresorů. Tento je terčem fyzických útoků, verbální agrese (posměšků, nadávek, pomluv) apod. Za oběť šikany zpravidla neoznačujeme jedince, který se do tohoto nežádoucího postavení dostal jen dočasně a náhodně.

Typologie obětí podle Koláře:

1. oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem
2. oběti „silné“ a nahodilé (vzporná oběť)
3. oběti „deviantní“ a nekonformní
4. šikanovaní žáci s životním scénářem oběti (typická oběť)

Dále Kolář rozlišuje oběti, které nemají ani jednoho kamaráda a jsou zcela izolované, a oběti, které mají alespoň jeden pozitivní opětovaný vztah apod.⁵⁾

Nesmíme zapomínat, že šikanování je vždy záležitostí celé skupiny. Kromě agresorů a jejich obětí se zde tedy nacházejí i další účastníci, kteří zaujímají k tomuto jednání určitý postoj. Jedná se o ostatní členy skupiny, jejichž postoje k jednání agresora mohou být dle mého názoru *kladné* (jednání nepřímo podporují, schvalují apod.), *záporné* (jednání odsuzují) a *neutrální* (nedávají svůj postoj najevo, o věc se nezajímají). Obecně bychom mohli tyto členy skupiny nazvat – svědky.

1.3.1 Osobnostní charakteristika agresora

Iniciátorem šikany se většinou stávají jedinci starší, fyzicky vyspělejší, s nízkým morálním koeficientem, respektem k hodnotám, popř. sociálně narušené osoby. Častěji než u jiných dětí se u nich objevují poruchy spojené s hyperaktivitou a poruchou pozornosti. Většina z těchto agresorů vykazuje vysoký stupeň sebevědomí.

V mnoha případech pocházejí agresori z rodin, kde se buď otec, nebo matka, popř. oba společně dopouštějí fyzického nebo citového násilí. Tím, podle mechanismu

⁵⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 89

nápodoby, resp. metody příkladu, své děti učí, že násilí a agrese jsou vhodné prostředky, aby člověk dosáhl svého.⁶⁾

V některých případech tedy může být iniciátorem šikany i oběť, která si tímto způsobem kompenzuje rodinným prostředím narušené sebevědomí.

Agresoři – iniciátoři jsou v dané skupině ti „silní“. To znamená, že to jsou žáci, kteří umějí svůj strach skrývat a zneužívat strachu druhých. Jejich afektivní výbava (temperament, vegetativní reaktivita...) jim umožňuje při tělesné a psychické zátěži reagovat „silně“. Tito jedinci jsou zpravidla i fyzicky zdatní, občas mají zkušenost s bojovým uměním nebo se o něj „teoreticky“ zajímali a živilí tím svoji útočnost. U těchto jedinců je hlavním motivem **krutost** a silná **touha po moci**.⁷⁾

Agresoři si pro své nemorální chování vždy nacházejí přijatelná vysvětlení. Jsou naprosto neteční k tomu, co způsobují druhým. Nemají vědomé pocity viny, netrápí se skutečností, že někomu ublížili, a zasloužený trest vnímají jako křivdu. V jejich jednání jim jde pouze o sebe samé.

Charakteristická je pro ně sobecká a sebestředná orientace. Považují se za střed světa a z tohoto titulu si upravují mravní normy podle svých potřeb. Úcta k člověku je jim cizí a porozumět utrpení a bolesti bližního je nad jejich možnosti. Používají lidi jako věci, které lze využít, a jejich zúžený pohled skutečně vnímá šikanování jako „zábavu a legraci“. Svědomí se neozývá.⁸⁾

1.3.2 Osobnostní charakteristika oběti

Postihnout, jak vypadá oběť šikanování, je poněkud obtížnější než zachycení charakteristiky agresora, jelikož výběr oběti může být zcela nahodilý. Obecně se dá říci, že nejčastější obětí šikany se stává jedinec, který je nějakým způsobem znevýhodněn, tedy se od skupiny odlišuje.

⁶⁾ BENDL, S., Prevence a řešení šikany ve škole, 1. vyd. Praha: ISV, 2003, s. 43

⁷⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 85

⁸⁾ KOLÁŘ, M., Skrytý svět šikanování ve školách, 1. vyd. Praha: Portál 1997, s. 49

Takovým znevýhodněním pak může být tělesný handicap (malá fyzická síla, obezita, tělesná neobratnost, nějaká mimořádnost ve vzhledu, například po úraze apod.), dále psychické znevýhodnění (hyperaktivita s poruchou pozornosti, specifické poruchy učení, opožděný duševní vývoj apod.), dále odlišnost od skupinové normy (premiant třídy, rasová odlišnost, nízký socioekonomický status rodičů).⁹⁾

V porovnání s oběťmi jsou agresori ostatními dětmi nezdědka vnímáni jako hrdinové, kteří se nikoho nebojí a dokonce dokáží přelstít i dospělou autoritu. Šikanovaní jedinci jsou často bojácní, plaší, citliví, s nízkým sebevědomím, sebeúctou. Těžce se v kolektivu prosazují. Často mají odmítavý vztah k násilí.

1.4 Příčiny šikany

Pod příčiny šikanování se často zahrnují jak osobnostní rysy obětí a agresorů, tak nejrůznější podmínky týkající se buď okolního prostředí, ve kterém se škola nachází (sociální, kulturní), nebo přímo prostředí uvnitř školy (architektura, klima školy, složení žactva).

Samotnou skupinu příčin šikany tvoří podmínky, ve kterých se současná mladá generace nachází, prostředí, ve kterém dnešní děti žijí, obecný pokles autority učitelů, rodičů a vůbec dospělých. K nejčastějším příčinám šikany se řadí snaha vypadat mužně, touha po moci, přání ovládat druhého, motiv krutosti, zvědavost (k čemu všemu se dá člověk přinutit, jak se oběť bude chovat v situaci strachu, bolesti a ponížení), frajeřina (vytahování se před třídou), nuda a s ní spojená touha po senzaci a „vzrůšu“ (stále silnějších vzrušujících zážitcích).¹⁰⁾

Další příčinou školní šikany může být právě ze strany pedagogů nedůsledné plnění povinností a programů zaměřených na eliminaci tohoto jevu uvnitř školy, kdy selhal například dohled nad žáky o přestávkách. Bohužel i v dnešní době se stává, že někteří pedagogové nežádoucí chování žáků přehlížejí. Není ojedinělý názor, že možnost existence šikany na škole se nepřipouští. Problém šikany je často

⁹⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 89

¹⁰⁾ BENDL, S., Prevence a řešení šikany ve škole, 1. vyd. Praha: ISV, 2003, s. 57

bagatelizován, v mnoha případech se stává, že škola či třídní učitel problém šikany zamaskuje, aby nevznikl nepříznivý dojem v hodnocení pedagoga či úrovně celé školy.

Nutné je taktéž upozornit na nezastupitelnou úlohu rodinné výchovy. V dnešní uspěchané době není výjimkou, že rodiče se soustřeďují na své zaměstnání, budování vlastní kariéry a výchova dětí spočívá „v rozdělování kapesného a v kontrole žákovské knížky“. Mnohdy jsou citově chladní, vystupují „drsně“ a sebevědomě. Slušnost, zdvořilost a úctu k druhému považují za slabost. Za úspěchem v životě vidí odhodlání, dravost, neústupnost, sílu a agresivitu v prosazování svých zájmů.

Pravdou je, že dnes je agresivní chování všude kolem nás. Stačí se podívat na jakékoliv utkání v kopané nebo hokeji. Agresivní přístup zde není jen mezi hráči, ale stále častěji vidíme agresivitu mezi fanoušky jednotlivých týmů. Denně se mohou naše děti setkávat s násilím a dalšími projevy agresí v médiích, zejména v televizi apod. Nemůžeme se pak divit, že se tyto děti chovají právě tak, jak to vidí všude kolem sebe.

1.5 Následky šikany

Nejhorší následky má šikanování bezesporu na oběti. Závažnost poškození závisí na tom, jaké míry destruktivní síly šikanování dosáhlo a zda bylo krátkodobé, nebo dlouhodobé. Důležitá je i míra obranyschopnosti oběti. Dítě, které je systematicky zesměšňováno, uráženo, okrádáno, bito, které je vydíráno, pod pohrůzkou násilí nuceno provádět různé věci, často pod hranicí lidské důstojnosti, žije neustále v podvědomí strachu z ohrožení a dalšího ubližování.

Při dlouhodobějším brutálním šikanování se oběť často zhroutlí a objeví se u ní panická hrůza ze zabití, skutečný strach o život. Nezřídka se u ní vyskytnou výrazné psychosomatické potíže, například únava, nevolnost, bolesti hlavy, břicha apod. Někdy se může zdát, že se oběť docela rychle zotavila. Tělesná zranění se rychle zahojí a žák působí normálně. Duševní poranění je však hluboké a zacelení jen povrchní. Stačí větší zátěž v meziosobní oblasti a „rána“ se otevře a projeví se zraněná osobnost bývalé oběti. Dlouhodobé šikanování má za následek nízké sebevědomí, sklon k úzkostnosti, depresivní ladění, někdy doprovázené sebevražednými myšlenkami. Oběti pokročilých

šikan mají tendenci ode všeho uniknout, všechno vzdát a skrýt se. Mohou dokonce zažívat stav posttraumatické stresové poruchy a to tehdy, pokud prožívaly bezprostřední ohrožení na životě nebo tělesné integrity a součástí psychické reakce byl intenzivní, panický strach nebo pocit bezmocnosti apod.

Při počátečních stádiích šikanování jsou sice následky méně patrné, ale zato mnohdy zákeřnější. U obětí se mohou vyskytnout psychosomatické potíže nebo neuróza. Často se vyskytuje nepozornost při vyučování, zhoršení prospěchu, tendence k nadměrné omluvené absenci, tendence k neomluvené absenci, poruchy sebehodnocení a narušené, negativní sebepojetí, celková nejistota a stále přítomný strach.¹¹⁾

Ve školním věku se následky u agresorů projevují například ve zhoršeném prospěchu, členství v pochybných partách a gangů, horším využívání vlastních duševních schopností.

Děťští a dospívající agresoři se často stávají členy marginálních sociálních skupin, které pak v dospělosti mají zpravidla daleko více konfliktů se zákonem než ostatní. Dokážeme-li zastavit jejich agresivní chování v tomto věku, sníží se i riziko jejich kriminalizace v dospělosti.¹²⁾

Jako následek u ostatních účastníků šikany, které se aktivně neúčastnili, ale byli jejími svědky, lze považovat ztrátu iluze o společnosti, která by měla každému člověku zajistit ochranu proti jakékoliv formě násilí. Vzhledem k jejich zkušenosti, že autority nikterak nezasahují, nejsou schopny zajistit ochranu a bezpečnost slabým, mohou pak obdobně přistupovat k násilí.

¹¹⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 101-103

¹²⁾ Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi dětmi ve školních zařízeních, Č.j.: 28 275/2000-22, s.1

2. DIAGNOSTIKA ŠIKANY

Odhalení šikanování bývá nezřídka velmi obtížný a zdouhavý proces. Obecně platí, že čím intenzivněji se do jakékoliv práce při omezování šikanování zapojí pedagogové, žáci a jejich rodiče, tím pravděpodobnější je dosažení co nejlepších výsledků. Nejzávažnější negativní roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen obětí, ale i agresorů a dalších účastníků.

Každý pedagog, který chce úspěšně šikanu odhalit a řešit, musí být připraven, že se stane laickým kriminalistou a psychoterapeutem. Bude používat vyšetřovací strategie a taktiky a navíc bude poskytovat ochranu a emoční podporu oběti. Musí počítat s tím, že se bude citově a časově angažovat.¹³⁾

2.1 Důvody k zahájení vyšetřování, varovné signály

Každé nepřímo varující signály jsou pádnými důvody k zahájení vyšetřování. Často se stává, že právě tyto první nepřímo varující signály pedagogové nevědomky přehlížejí a reagují teprve až na telefonické nebo osobní informace rodičů o podezření na šikanování, či na náhlé provalení šikany (pedagog je přímým svědkem takového jednání) nebo na zoufalou reakci oběti (oběť nebo kamarád oběti přijde za učitelem). Je důležité, aby pedagog uměl rozpoznat i tyto nepřímé varující signály, které jsou neméně důležité, i když zpravidla málo zjevné. Zahrnují nenápadné projevy šikany v přítomnosti pedagoga a skryté volání o pomoc.

Mezi tyto **varovné signály** podle Koláře patří:

a) skryté volání o pomoc

- žák vchází s učitelem do třídy, nenápadně postává o přestávce u kabinetu, přichází pozdě do hodiny, vždy chodí všude jako poslední.
- projevy outsidera, dítě je osamocené, s nikým se nebaví, nemá kamaráda.

¹³⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 108

- nepříznivý emoční stav, dítě je stísněné, má smutnou náladu, působí nešťastně a ustrašeně
- žák nechodí na tělocvik, vždy zůstává ve třídě, má nadměrnou omluvenou absenci, případně i neomluvenou absenci
- žákovi se náhle zhorší prospěch, nesoustředí se při vyučování

b) subtilní násilí a manipulace

- žák je okázale přehlížen, odmítán a izolován
- projevy nerovnoprávnosti, dostává povýšené příkazy a snaží se jim vyhovět, bývá ostatními komandováno a okřikováno
- „přátelské“ vtipy a kanadské žertíky (vyndání náplně z tužky před písíčkou, schovávání a ničení školních pomůcek, oblečení, obuvi...)
- ponižování a zesměšňování, třída se směje při neúspěchu žáka před tabulí, častuje ho zahanbující nebo negativně zabarvenou přezdívkou...)
- objevuje se nápadně jednostranné strkání, pošťuchování, lehké pohlavkování apod.
- žák „dobrovolně“ dává svačiny kamarádovi¹⁴⁾

2.1.1 Členění projevů šikanování

V odborné literatuře byla popsána řada stupňů a forem agrese. Každý autor popisuje tyto formy dle kritérií, které preferuje. Podle některých autorů je důležitá pohnutka, která vede agresora k tomuto jednání, podle jiného to je způsob napadení oběti apod.

Dle mého názoru jsou všeobecně známými základními formami šikany tyto:

- ❖ fyzická šikana – bití, vydírání, loupeže, poškozování věcí apod.
- ❖ slovní (psychická) šikana – nadávky, pomluvy, posměch, zesměšňování apod.

¹⁴⁾ KOLÁŘ, M., Skrytý svět šikanování ve školách, 1. vyd. Praha: Portál 1997, s. 90

Pro praktické rozlišení vnějších projevů šikanování užívá Kolář tzv. trojdimensionální „mapu“, podle které projevy šikanování člení následovně:

- ❖ přímé a nepřímé
- ❖ fyzické a verbální
- ❖ aktivní a pasivní

Kombinací těchto tří dimenzí vznikne osm druhů šikanování:

1. fyzické přímé aktivní (útočníci oběť větší, škrťí, kopou, fackují)
2. fyzické aktivní nepřímé (kápo pošle noshledy, aby oběť zbili, oběti jsou ničeny věci)
3. fyzické pasivní přímé (agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice, fyzické bránění oběti v dosahování jejich cílů)
4. Fyzicky pasivní nepřímé (agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod, odmítnutí splnění požadavku)
5. Verbální aktivní přímé (nadávání, urážení, zesměšňování)
6. Verbální aktivní nepřímé (rozšiřování pomluv, symbolická agrese – kresby)
7. Verbální pasivní přímé (neodpovídání na pozdrav, otázky apod.)
8. Verbální pasivní nepřímé (spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho co udělali její trýznitelé)¹⁵⁾

2.2 Metodika diagnostiky a řešení problému

Prvotní úkol každého pedagoga, který chce úspěšně šikanu řešit, je správný odhad její závažnosti. Je tedy nutné, aby znal již zmiňovaná stádia šikany (5. stádií), jelikož vyšetřování pokročilé šikany vyžaduje náročnější přístup než u počáteční šikany.

Odhad závažnosti onemocnění můžeme tedy podle Koláře zredukovat na rozpoznání dvou stupňů:

a) *počáteční onemocnění* – tedy první, druhé a třetí stádium vývoje šikany

¹⁵⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 32

b) pokročilé onemocnění – tedy čtvrté a páté stádium vývoje šikany

O tom, že se jedná o počáteční onemocnění, svědčí mimo jiné tyto charakteristické projevy:

- Oběti poměrně často otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.
- Svědkové vyjadřují nesouhlas se šikanováním a bez většího strachu vypovídají, násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu své výhrady.
- Ostatní členové skupiny projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti ubližování silným slabým. Agresoři jimi nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.
- Pro skupinu je charakteristická malá soudržnost, nespolupráce, omezená, „pokulhávající“ svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá“.

O tom, že se jedná o pokročilé onemocnění, svědčí mimo jiné tyto charakteristické projevy:

- Oběti jsou ustrašené, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem.
- Svědkové odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele. Násilí bagatelizují nebo ho popírají.
- Ostatní členové skupiny obětí kritizují a znevažují, často ji obviňují, že si to způsobila sama. Oceňují, chválí a brání agresory, případně pro ně hledají polehčující okolnosti.
- Ve skupině je těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody¹⁶⁾

Pro rozlišení počátečního a pokročilého onemocnění je důležité všimnout si závažnosti a četnosti agresivních projevů. Určitým vodítkem je míra brutality a počet agresivních projevů. U velmi vážných forem agrese (skupinové bití a kopání) lze předpokládat, že již určitá mírnější forma šikanování probíhala. Dále je důležitá doba, po kterou šikanování trvalo. Trvání šikany déle než tři měsíce, naznačuje pravděpodobnost pokročilého stádia. Dalším vodítkem pro rozlišení je počet obětí a

¹⁶⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 110-111

agresorů. Pokud se dozvídáme o větším počtu obětí (třech, čtyřech a více) a o větším počtu agresorů (třech, čtyřech a více), lze usuzovat, že ve skupině převládly normy šikanování. Není vyloučeno, že již došlo k nastolení totalitní ideologie (typické pro 5. Stádium šikanování).¹⁷⁾

V případě, že jsme šetřením zjistili pokročilé stádium, je důležité využít možnosti spolupráce s některými z odborných pracovišť, popř. i Policie a především zajistit ochranu obětem.

Při výbuchu brutálního skupinového násilí vůči oběti, tzv. „školního lynčování“ je nutný následující postup:

1. Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti
2. Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi
4. Pokračující pomoc a podpora oběti
5. Nahlášení policii
6. Vlastní vyšetřování¹⁸⁾

V případě zjištění počátečního stádia mohou situaci zvládnout sami pedagogové, přičemž metody, které budou při vyšetřování šikany používat, se příliš neliší od metod používaných při policejním vyšetřování.

V rámci tradiční pedagogické odbornosti Kolář uvádí strategii první pomoci, která je časově nejméně náročná a zahrnuje následujících pět kroků:

1. Rozhovor s informátory a oběťmi
2. Nalezení vhodných svědků (je důležité vytipovat takové členy skupiny, kteří budou ochotně a pravdivě vypovídat)
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv konfrontace obětí a agresorů!)
4. Zajištění ochrany obětem
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

¹⁷⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 111-112

¹⁸⁾ Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi dětmi ve školních zařízeních, Č.j.: 28 275/2000-22, čl. 4, odst. (3)

U běžných šikan jsou všechny kroky strategie nezbytné. Úkolem je získat ucelený obraz o šikanování a tedy nalézt odpovědi na následující otázky:

- Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí?
- Kdo je obětí i agresorem, popřípadě kolik je těchto žáků?
- Kdo je agresorem, popř. kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátor a kdo je aktivní účastník šikanování?
- Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?
- K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
- Jak dlouho šikanování trvá?¹⁹⁾

Při získávání odpovědí na tyto otázky musíme postupovat obezřetně. Výpovědi je nutné důkladně uspořádat a zapsat do kvalitního důkazního materiálu. Musíme mít jistotu, jak šikanování probíhalo. U agresorů je nejdůležitější si poznamenat přesné údaje kdy, kde, jak a komu co udělali. Je to důležité jak pro další postup nápravy, tak pro vlastní ochranu před možnými stížnostmi rodičů agresorů.

Seznámit rodiče s problémem by měl člověk, který případ vyšetřil, a má tedy o věci nejvíce poznatků. V žádném případě by neměl prozradit, odkud informace získal. Může hovořit obecně například, že po provedeném šetření mezi žáky prokazatelně zjistil, že jejich dítě bylo iniciátorem šikany apod. Informátory však nesmí prozradit. Toto by bylo zásadní chybou. Poté tyto rodiče informuje o konkrétních zjištěních, čeho se jejich dítě dopustilo, sdělí jim navrhovaná opatření a požádá je o spolupráci. V otázce trestů by se nemělo přistupovat na kompromisy.

V rámci působnosti škol lze podle Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení uplatnit pro potrestání agresorů následující běžná výchovná opatření:

- ❖ Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole

¹⁹⁾ KOLÁŘ, M., Skrytý svět šikanování ve školách, 1. vyd. Praha: Portál 1997, s. 94

- ❖ Snížení známky z chování
- ❖ Převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny
- ❖ Doporučení rodičům obětí i agresorům návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP.
- ❖ Doporučení rodičům na dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu
- ❖ Podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu
- ❖ Vyrozumění policejního orgánu, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování ²⁰⁾

2.3 Zakrývací a protiúzdavný systém

Abychom byli při řešení šikany úspěšní, je důležité znát překážky, které brání odhalování a vyšetřování šikany. V mnoha případech se zdají být tyto překážky nepochopitelné. Čím je šikana pokročilejší, tím je dokonalejší tento zakrývací a protiúzdavný systém. Kolář tento systém nazývá "komplotem velké šestky", podle základního počtu aktérů. Ve své konečné podobě se projevuje tím, že:

- oběť nedokáže podrobně vypovídat o tom, čemu byla vystavena, odmítá svědčit (důvodem je často strach oběti, obava ze ztráty sebeúcty, při prozrazení agresora prožívá pocit viny, výčitky apod.)
- agresori často úporně a vynalézavě lžou, používají falešné svědky a nutí oběti ke lhaní nebo odvolání výpovědi
- pro ostatní členy nemocné skupiny je příznačný strach vypovídat, chápou to jako „bonzování“ (ostatních spolužáci z různých důvodů jednání agresora kryjí a podporují, objevují se falešní svědkové)

²⁰⁾ Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi dětmi ve školních zařízeních, Č.j.: 28 275/2000-22, čl. 5, odst. (1),(2)

- rodiče agresorů odmítají „nepravdivé“ nařčení svých ratolestí a žádají potrestání oběti a jeho ochránce (odmítají jakékoliv objasnění, věc bagatelizují apod.)
- někteří rodiče oběti se obávají spolupracovat při vyšetřování (před objasněním věci převládá obava o zdraví a život dítěte v důsledku možné odvety)
- při některých typech pokročilých šikan pedagogové chrání vůdce agresorů a nevědomě brání vyšetřování (iniciátorem někdy bývá na první pohled sympatický žák, který spolupracuje s učiteli, vychází jim vstříc, pomáhá jim udržovat kázeň ve třídě, učiteli je tedy oblíbený, kladně hodnocený)²¹⁾

²¹⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 53-62

3. PRÁVNÍ ASPEKTY ŠKOLNÍHO NÁSILÍ

Přesný počet případů šikany, které mají charakter trestného činu, nelze stanovit, jelikož platná právní úprava pojem šikana nebo šikanování nepoužívá. V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost. Z hlediska výkladu pojmu šikanování není důležité, zda k němu dochází verbálními útoky či fyzickým násilím nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, že se tak děje úmyslně. Samotné jednání může spočívat buď v bezprostředním konání pachatele, anebo naopak v tom, že se pachatel nějakého jednání zdrží.²²⁾

3.1 Právní předpisy regulující šikanu

Práva a povinnosti rodiny

Podle § 31 odst. 2) zákona č. 94/1963 Sb. jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.²³⁾

Podle § 22 odst. 3) zákona č. 561/2004 Sb. jsou zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků povinni:

- a) zajistit, aby dítě a žák docházel řádně do školy nebo školského zařízení
- b) na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka

²²⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 213

²³⁾ Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině

- c) informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání
- d) dokládat důvody nepřítomnosti dítěte a žáka ve vyučování ...
- e) oznamovat škole a školskému zařízení údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích²⁴⁾

Povinnosti obcí

Obecní úřad je povinen vyhledávat děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby, které vedou zahálčivý život, utíkají opakovaně od rodičů, na kterých byl spáchán trestný čin, atd. Dále je povinen působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte, projednat s dítětem nedostatky v jeho chování, atd. Obecní úřad s rozšířenou působností je povinen sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku. Dále je povinen činit opatření k omezení působení nepříznivých vlivů na děti.²⁵⁾

Povinnosti škol

Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům agresivity a všem způsobům šikanování mezi žáky a svěřenci. Šikanování nesmí být pracovníky školy v jakékoli formě akceptováno. Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky v době vyučování a školních akcí. Na školském zařízení může tedy rodič nebo zákonný zástupce šikanovaného dítěte požadovat náhradu škody a to jak na věcech, tak i na zdraví.

Ve školách a školských poradenských zařízeních jsou poskytovány dětem, žákům, studentům a jejich zákonným zástupcům poradenské služby. Ředitel školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli

²⁴⁾ Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

²⁵⁾ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, § 10 odst. 1,3

výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem. Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby zaměřené na prevenci školní neúspěšnosti, primární prevenci sociálně patologických jevů, průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s neprospěchem a vytváření předpokladů pro jeho snižování atd.²⁶⁾

Povinnosti pedagogických pracovníků

Pedagogický pracovník koná podle rozvrhu dohled nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, podle potřeby při přecházení žáků mezi budovami školy, do zařízení školního stravování a do školní družiny. Dohled ve škole začíná nejméně 15 minut před začátkem dopoledního vyučování a 15 minut před začátkem odpoledního vyučování a končí nejdříve ukončením výchovy a vzdělávání nebo poskytováním školských služeb. Tento dohled vykonává podle pokynů ředitele i mimo školu a školské zařízení, zejména při kurzech, exkurzích a jiných činnostech vyplývajících ze školních vzdělávacích programů nebo učebních dokumentů, při účasti na soutěžích, přehlídkách, popřípadě při jejich přípravě a na jiných akcích organizovaných školou nebo školským zařízením.²⁷⁾

3.2 Vyšetřování šikany orgány činnými v trestním řízení

Policejní orgán je povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele; je povinen činit též nezbytná opatření k předcházení trestné činnosti.²⁸⁾

²⁶⁾ Vyhláška č. 72/2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

²⁷⁾ Vyhláška č. 263/2007, kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí, § 6

²⁸⁾ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), §158 odst. 1

Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Tyto znaky dělíme na formální a materiální.

Formální znaky trestného činu jsou uvedeny ve skutkové podstatě trestného činu, která je souhrnem objektivních a subjektivních znaků (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka). Ve stručnosti lze tyto znaky skutkové podstaty trestného činu charakterizovat následovně:

- Objektem trestného činu jsou zájmy společnosti (vlastnické vztahy, život a zdraví člověka, osobní svoboda ...), které mají být chráněny a proti kterým trestný čin směřuje.
- Objektivní stránka trestného činu je charakterizována způsobem spáchání trestného činu a následkem (následek, jednání, příčinný vztah mezi jednáním a následkem)
- Subjektem trestného činu je jeho pachatel, který musí mít požadovaný věk a musí být příčetný (ten, kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný, dále ten kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný)
- Subjektivní stránka zahrnuje znaky týkající se psychiky pachatele. Nejvýznamnější z nich je zavinění, které může být buď, nedbalostní nebo úmyslné, přičemž je stanoveno, že k trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, pokud trestní zákon nestanoví výslovně, že postačí i zavinění z nedbalosti.

Materiálním znakem trestného činu je nebezpečnost činu pro společnost. Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu. Jde-li o mladistvého, musí být stupeň nebezpečnosti pro společnost vyšší než malý. Tento stupeň nebezpečnosti pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl spáchán, osobou pachatele atd.

Za splnění daných podmínek může být tedy i jednání agresora šikany trestným činem. Šikana bývá nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona jako:

- **Ublížení na zdraví** (dle § 221 tr. zákona) – v případě, že se šikana projeví na zdravotním stavu oběti (poškozeného), kdy je této způsobena újma na zdraví.
- **Krádež** (dle § 247 tr. zákona) – v případě, že si agresor přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní.
- **Poškození cizí věci** (dle § 257 tr. zákona) – jedná se o takové jednání agresora, které spočívá v úmyslném poškození, zničení věci oběti.
- **Neoprávněné užívání cizí věci** (dle § 249 tr. zákona) – agresor se zmocní věci oběti v úmyslu tuto přechodně užívat
- **Vydírání** (dle § 235 tr. zákona) – oběť šikany je násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nucena, aby něco konala, opomenula nebo trpěla.
- **Omezování osobní svobody** (dle § 231 tr. zákona) – dopouští se ho každý, kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody. Oběť šikany je například přivazována, zavírána apod.
- **Loupež** (dle § 234 tr. zákona) – agresor užije proti oběti násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se její věci.
- **Pohlavní zneužívání, znásilnění** (dle §§ 242, 241 tr. zákona) – jako tyto trestné činy mohou být kvalifikovány některé projevy sexuálního šikanování
- **Vražda** (dle § 219 tr. zákona) – spočívá v úmyslném usmrcení oběti šikany

Dále se může jednat o trestné činy: výtržnictví (§ 202 tr. zákona), pomluva (§ 206 tr. zákona), útisk (§ 237 tr. zákona), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§§ 196, 197a tr. zákona), atd.

K tomu, aby byl pachatel trestně odpovědný, je třeba, aby dovršil v době spáchání činu patnáctý rok svého věku. V případě, že se jedná o osobu mladistvou, tj. osobu, která v době spáchání činu dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku, je trestný čin nazýván proviněním. Soudnictví ve věcech mladistvých pak vykonávají soudy pro mládež.

Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:

Výchovná opatření

- dohled probačního úředníka
- probační program
- výchovné povinnosti
- výchovná omezení
- napomenutí s výstrahou

Ochranná opatření

- ochranné léčení
- zabezpečovací detence
- zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty
- ochranná výchova

Trestní opatření

- obecně prospěšné práce
- peněžitá opatření
- peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- zákaz činnosti
- vyhoštění
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu
- odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- odnětí svobody nepodmíněně²⁹⁾

²⁹⁾ Zákon č. 218/2003 Sb. O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 10 odst. 1

3.3 Odpovědnost nezletilých za čin jinak trestný

Problémem šikany ve školách je ta skutečnost, že je prováděna dětmi a na dětech, přičemž agresori jsou většinou ve věku, kdy nejsou trestně odpovědní. Jak bylo již uvedeno, osoba mladší patnáct let není trestně odpovědná, a tedy její trestní stíhání je nepřípustné. To ovšem neznamená, že za určitých okolností nemohou být tito agresori postiženi jinak, nebo že nemohou být postiženi jejich rodiče.

Dopustí-li se dítě mladší patnáct let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:

- dohled probačního úředníka
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- ochrannou výchovu

Ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a je mladší než patnáct let. Tato ochranná výchova může být uložena též dítěti mladšímu patnáct let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy.³⁰⁾

3.4 Trestní odpovědnost rodičů a jiných subjektů

V případě, že rodič zanedbává výchovu svého dítěte, vystavuje se nebezpečí trestního stíhání pro trestný čin ohrožení výchovy mládeže. Ohrožení výchovy mládeže (dle § 217 odst. 1 tr. zákona) se dopustí ten, kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že

- a) svádí ji k zahálčivému nebo nemravnému životu

³⁰⁾ Zákon č. 218/2003 Sb. O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, § 93, odst. 1,2,3

- b) umožňuje jí vést zahálčivý nebo nemravný život
- c) závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let

Pedagogičtí pracovníci stejně jako ředitel školy nesou odpovědnost za chování žáků po celou dobu, kdy je žák svěřen jejich dočasnému dozoru (od vstupu do školy až po její opuštění, ale např. i při různých výletech, exkurzích apod.).

Pokud by se tedy pedagogický pracovník dozvěděl o šikaně, která by mohla být trestným činem (např. poškozování cizí věci, ublížení na zdraví, vydírání, krádež apod.), a tuto trestnou činnost by neoznámil na policii, mohl by být stíhán pro trestný čin neoznámení trestného činu (§ 168 trestního zákona), nepřekážení trestného činu (§ 167 trestního zákona), nadřování (§ 166 trestního zákona), popř. schvalování trestného činu (§ 165 trestního zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 trestního zákona).

4. PREVENCE ŠIKANY NA ŠKOLÁCH

Úspěšnou cestou v boji proti šikaně může být pouze postupné zavádění a rozvíjení prevence na co největším počtu škol a školských zařízení za aktivní podpory státních institucí. Tuto prevenci je důležité a potřebné provádět i tam, kde dosud nejsou atributy tohoto nežádoucího patologického jevu zřetelné.

Je nutné, aby se s podstatou, formami a nebezpečnými důsledky šikany jako antisociálního chování jedinců i skupin žáků seznámili všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, ředitelé škol a školní inspektoři. Žáci i pedagogové by měli vědět, že tyto formy chování nejsou neškodnou legrací a zábavou, měli by být seznámeni zejména s negativními důsledky šikany, a to jak pro její oběti, tak pro její pachatele. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.³¹⁾

Doposud prováděné výzkumy na školách prokázaly, že výskyt šikanování má epidemický charakter. Mnoho ředitelů není ochotno existenci šikany ve své škole připustit a mnohdy nejsou právě pedagogové odborně připraveni šikanu rozpoznat a řešit ji.

Jeden z prvních projektů v České republice zaměřený na systémové řešení šikany byl projekt Minimalizace šikany uskutečněný v letech 2005 – 2007, jehož hlavním záměrem bylo zavést program proti šikaně. Právě tento projekt kladl mimo jiné důraz na dlouhodobé vzdělávání celých učitelských týmů s následnou podporou zavádění změn přímo ve školách a jejich spolupráci s odborníky na šikanu, osobnostní rozvoj dětí a bezpečné školní klima.

V úvodní fázi tohoto projektu proběhlo dotazníkové šetření, jehož se zúčastnilo 1358 žáků. Výzkum ukázal, že 40% žáků na školách bylo šikanováno a přes 44% žáků se stalo svědkem šikany. Nejčastější formou šikany jsou posmívání, pomluvy a nadávky. Fyzickou šikanou (fackování, kopání či rány pěstí), trpí nejméně každý desátý šikanovaný a 21% dětí je šikanováno každý den. Nejčastěji je agresor jeden (34%) či dva (24%) a častěji šikanují chlapci (68%) než dívky (20%). Nejčastěji šikanovanému

³¹⁾ Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi dětmi ve školních zařízeních, Č.j.: 28 275/2000-22, čl. 3, odst. (1)

pomohla třídní učitelka či kamarádi (shodně 25%), pomoc rodičů přišla v 12%. Bohužel ve 21% nepomohl nikdo. Šikanovaní žáci se nejčastěji svěřují kamarádům (45%) a rodičům (39%). Výskyt šikany na českých školách v překvapivě vysoké míře okolo 40% potvrdily také výzkumy, které proběhly v roce 1999 a 2001. Průzkumy byly provedeny různými týmy a dle odlišných metodik.³²⁾

4.1 Druhy prevence šikany

Primární prevence

Uplatňuje se v případech, kdy k šikaně dosud nedošlo. Spočívá ve výchově harmonické osobnosti dítěte, v osvojení pozitivního sociálního chování, v informovanosti dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně, apod. Výchovné působení v rámci primární prevence není zaměřeno pouze na rodinné prostředí a čas strávený ve škole, ale i na mimoškolní aktivity, kdy se soustřeďuje na kvalitní náplň volného času prostřednictvím zájmových, sportovních a volnočasových aktivit. Nejlepší ochranou proti šikanování je tak budování otevřených a kamarádských vztahů. Do primární prevence jsou tak zapojeni rodiče, učitelé, výchovní poradci, speciální pedagogové, psychologové, ale i lidé, kteří se věnují dětem ve volném čase.

V rámci primární prevence nejde jen o výchovné působení na žáky, ale i o vzdělávání pedagogů. Do prevence sociálně patologických jevů ve škole se zapojuje zejména školní metodik prevence, který mimo jiné zodpovídá za informovanost všech pedagogických pracovníků školy nebo školského zařízení o dané problematice a řeší případy šikany. Dále se podílí na realizaci a koordinaci tvorby Minimálního preventivního programu, na jehož tvorbě se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy.

Minimální preventivní program je konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Minimální preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky,

³²⁾ Minimalizace šikany. 1. vydání. Kladno: Aisis – občanské sdružení. 2008. s. 26

zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy.³³⁾

Sekundární prevence

Uplatňuje se v situacích, kdy k šikaně již došlo a kde musí být použita taková opatření k nápravě, aby se problémy už znovu neobjevily. Radíme sem včasnou diagnostiku, bezodkladné vyšetření šikany, pedagogická opatření (ochrana oběti před dalším násilím, rozhovor s rodiči obětí, jednání s rodiči agresorů apod.), včetně výchovné práce s agresory (postihy, monitorování, tlumení agresivních sklonů, výcvik sociálních dovedností apod.)³⁴⁾

Terciární prevence

Terciární prevence spočívá v oddělení agresora od oběti šikany, ve změně klimatu na škole, které by se mělo stát otevřenější problémům, ale také k nim méně lhostejné, se snahou je vyřešit. Klima má být důvěryhodné, se stanovením jasných pravidel, norem, ale i sankcí. Terciární prevence ve smyslu zabránění dalšímu asociálnímu nebo antisociálnímu chování původce šikany, spočívá v jeho spolupráci se středisky výchovné péče pro děti a mládež, nebo dalšími institucemi, zabývající se problematikou prevence sociálně patologických jevů. Terciární prevence se zabývá následnou péčí, která přichází po odpykání trestu, nebo i během něho a je zaměřena na zabránění recidivy, tedy opakovaného antisociálního chování.³⁵⁾

³³⁾ Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Č.j.: 20 006/2007-51, čl. 2, odst. (6)

³⁴⁾ BENDL, S., Prevence a řešení šikany ve škole, 1. vyd. Praha:ISV, 2003, s. 78

³⁵⁾ <http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejevy/prevence/zakladni-informace-o-prevenci-socialne-patogennich-jevu>

4.2 Působení na žáky

Učitel by měl sledovat dění ve třídě, vztahy mezi žáky, jejich vzájemnou spolupráci či rivalitu. Měl by věnovat zvýšenou pozornost žákům, kteří patří do tzv. rizikové skupiny, tedy žákům s různým znevýhodněním jako je tělesný handicap, psychické znevýhodnění a různými dalšími odlišnostmi, o kterých jsme se již dříve zmiňovali. Svým působením by měl posilovat sebevědomí žáků, vést tyto k zdravému sebeprosazování tak, aby v případě neúspěchu, vlastního selhání či zklamání byli schopni se s tímto vypořádat. Měl by s žáky otevřeně komunikovat, umět jim naslouchat a co je dle mého názoru nejdůležitější, měl by získat jejich důvěru. Je proto důležité, aby se spolupodílel na bezpečném prostředí a rozvoji pozitivních vztahů ve třídě. K projevům šikany, popř. jiných sociálně patologických jevů jako drogových závislostí, alkoholismu a kouření, záškoláctví, vandalismu apod., musí dle mého názoru zaujmout jasně nesouhlasné stanovisko a tyto projevy rozhodně a nekompromisně řešit.

Když pomineme činnost diagnostickou, poradenskou, popř. sebevzdělávací je hlavní činností každého učitele činnost výchovně vzdělávací. Uskutečnění tohoto výchovně vzdělávacího procesu, jeho forma a atraktivnost je přímo závislá na individuálním přístupu každého učitele. Učitel musí umět výuku naplánovat a zformulovat do takové podoby, kterou bude žák schopen a ochoten přijmout a bude pro něj zajímavá.

Žáci by měli znát normy slušného chování, respektovat je, vyžadovat svá práva a uznávat práva druhých. Je tedy důležité, aby věděly, co kdo ve vztahu k nim si může dovolit a co už ne. Žáci by také měli vědět, na koho se v případě obtíží mohou na škole obrátit (třídní učitel, ředitel školy, výchovní poradci, školní psycholog apod.). Žákům by se tedy mělo přiměřeně k jejich věku posilovat právní vědomí, což je dle mého názoru úkol nejen pedagogů a dalších spolupracujících institucí, např. Policie, ale i rodiny.

4.3 Spolupráce mezi školou a rodiči

Mezi základní aspekty úspěchu školy v boji proti šikaně a dalším nežádoucím sociálně patologickým jevům je bezesporu vzájemná spolupráce mezi školou (učiteli), dětmi a jejich rodiči. Je proto dle mého názoru důležité, aby zde byla plně funkční vzájemná komunikace založená na důvěře ve školu.

Rodiče by se měli co nejvíce zapojovat do dění na škole, měli by být informováni o preventivních opatřeních a měli by mít základní informace o sociálně patologických jevech. Tyto informace by měli být rodičům předávány např. prostřednictvím informačních letáků, pravidelných třídních schůzek, přednášek a besed s odborníky. Na základě takto získaných informací by si měli rodiče u svých dětí všimnout nejruznějších projevů, které mohou být varovnými signály šikanování. Mezi tyto projevy patří např.:

- dítě nemá kamaráda
- ráno odmítá jít do školy (vymlouvá se)
- nechce jíst
- bolesti hlavy a břicha
- usínání s pláčem
- neklidný spánek
- střídání různých cest do školy a ze školy
- pozdní návraty ze školy
- dítě prosí o dovoz do školy či odvoz ze školy
- náhlá ztráta zájmu o učení
- neschopnost soustředit se na učení
- výkyvy nálad včetně zmínek o možné sebevraždě
- apatie
- posmutnělost spojená s tím, že nechce říci, co ho trápí
- dítě se zdržuje doma daleko víc, než mělo ve zvyku
- opakované žádosti o peníze, aniž by dokázalo uspokojivě vysvětlit, k čemu je potřebuje
- návraty domů v poničeném oblečení, s poškozenými pomůckami
- dítě přichází ze školy hladové

- nevysvětlitelné ztráty věcí
- dítě není schopno vysvětlit svá častá poranění
- dítě je nečekaně agresivní vůči sourozencům³⁶⁾

Pro včasné odhalení šikany je důležitá vzájemná informovanost a to jak ze strany školy v případě, že se šikana objeví, tak ze strany rodičů v případě, že mají nějaké podezření.

Učitelé by měli umět nabídnout pomoc rodičům, jejichž děti jsou šikanovány, dohodnout se na určitých zásadách a společném postupu. Důležité je, aby jak šikanované děti, tak jejich rodiče viděli ze strany školy upřímný zájem a snahu celou věc řešit. Bohužel, řada ředitelů škol navenek nepřipouští existenci šikany na jejich škole, neboť se obávají, že by to uškodilo pověsti školy, učitelského sboru a jich samotných.³⁷⁾ V takovém případě, kdy škola nejeví zájem o řešení nebo tvrdí, že problém zvládne, ale nepřesvědčí rodiče o své odbornosti, uvádí Kolář následující možnosti:

- kategoricky odmítnout neodborný zásah
- informovat inspektora a požadovat odbornou pomoc
- přeřadit dítě na jinou školu
- zajistit právní ochranu dítěte (podat stížnost na školu nebo jejího zřizovatele, že nezabezpečuje základní práva dítěte)³⁸⁾

V každém případě je ze strany rodičů potřebné ujistit dítě svou podporou a zajistit mu ochranu. Nelze situaci přehlížet a nechat tak dítě samotné s tím, že to nějak dopadne, že si dítě samo nějak poradí. Na druhou stranu je však dle mého názoru důležité, aby se rodiče skutečně obrátili o pomoc na školu, popř. jiné specializované pracoviště a nesnažili se věc vzít do „vlastních rukou“. Mnohdy tak v dobré víře, že dítěti pomohou, napáchají více škody než užitku a zcela tak zmaří případné vyšetřování ze strany školy.

³⁶⁾ BENDL, S., Prevence a řešení šikany ve škole, 1. vyd. Praha: ISV, 2003, s. 161

³⁷⁾ BENDL, S., Prevence a řešení šikany ve škole, 1. vyd. Praha: ISV, 2003, s. 164

³⁸⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 169

4.4 Spolupráce školy s institucemi

V rámci prevence a řešení šikany školy a školská zařízení spolupracují i s dalšími institucemi a orgány a to zejména s

Pedagogicko-psychologickou poradnou, která zajišťuje pro školy odborné pedagogicko-psychologické služby, pomáhá řešit výchovné problémy žáků a provádí jejich odborná vyšetření. Zajišťuje koordinaci a metodickou podporu výchovným poradcům ve školách apod. Tuto pedagogicko-psychologickou poradnu může kontaktovat jak rodič, tak škola, lékař, ústav péče o dítě, soud, atd.,

Policíí ČR, která provádí v rámci prevence přednášky a besedy na školách a dále na základě vlastních poznatků, oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu nebo přestupku, činí všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin nebo přestupek, a směřující ke zjištění pachatele,

a dalšími jako jsou:

- Orgán sociálně právní ochrany
- Dětský diagnostický ústav
- Středisko výchovné péče pro děti a mládež
- Zdravotnický ústav (odborní lékaři, pediatři)
- Nevládní organizace (občanská sdružení, nadace)
- Dětské krizové centrum

5. PRŮZKUM VÝSKYTU ŠIKANY U ŽÁKŮ DRUHÉHO STUPNĚ VYBRANÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOL

5.1 Zaměření a cíl průzkumu, stanovení hypotéz

K vytyčení stanovení cílů a hypotéz jsem vycházel z obsahu nastudované odborné literatury, která se uvedenou problematikou šikany zabývala. Cílem průzkumu bylo zjistit, zda a v jaké míře se na 2. stupni vybraných základních škol vyskytují projevy agresivního chování, šikany.

Hypotézy:

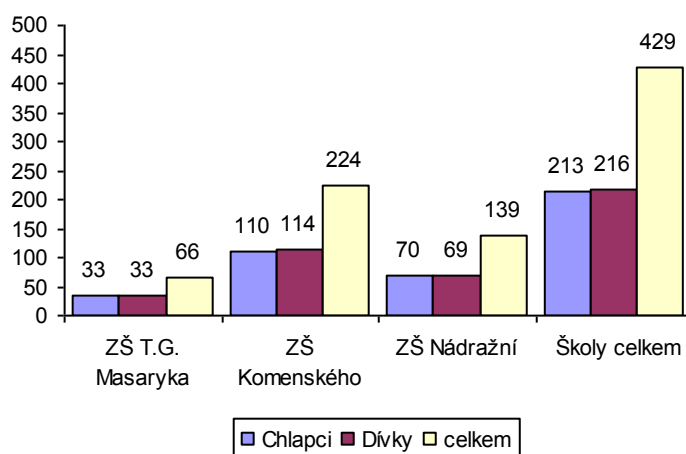
- H. 1. Předpokládáme, že u žáků 2. stupně vybraných základních škol je přítomna šikana
- H. 2. Verbální šikana je častější formou šikany
- H. 3. Častěji šikanují chlapci než dívky

V rámci průzkumu byly shromážděny informace týkající se výskytu šikany na vybraných základních školách v regionu mého bydliště (ZŠ Komenského Hustopeče, ZŠ Nádražní Hustopeče, ZŠ T. G. Masaryka Moravský Žižkov), které měly potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy. Do průzkumu byly zařazeny dle charakteru škol dvě městské spádové základní školy z Hustopeče a jedna typicky venkovská základní škola z Moravského Žižkova, u kterých byl předpoklad, že zde již mají s uvedenou problematikou školní šikany vlastní zkušenosti.

Do průzkumu bylo zařazeno celkem 429 žáků 2. stupně základních škol. Jednalo se o žáky 6. - 9. tříd, u kterých jsme předpokládali, že mají o problematice šikanování ucelené představy, z realizace školních projektů k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Dále byli do průzkumu zařazeni výchovní poradci a školní psycholog působící na vybraných základních školách, kterým byly kladeny otázky formou

řízeného rozhovoru. Tyto otázky byly sestaveny tak, aby prokázaly, popř. potvrdily přítomnost šikany na školách a dále, aby poukázaly na přístup jednotlivých škol k problematice šikanování a zároveň nastínily možný způsob prevence.

Graf č. 1 znázorňující účast žáků na výzkumu v jednotlivých vybraných školách.

5.2 Organizace a průběh výzkumu

Metoda dotazníku

V měsíci říjnu 2008 byla na vybraných školách použita, za účasti výchovných poradců a školního psychologa, metoda dotazníku. Byl zvolen typ depistážního dotazníku uvedený v knižní publikaci³⁹⁾, který byl částečně upraven a jehož součástí bylo stručné vysvětlení pojmu šikana. Dotazník byl zaměřen k detekci, zda se dítě setkalo s agresivním chováním v prostředí školy, formy jeho projevu, nejčastější místa a způsoby prevence. Dotazník byl anonymní, kdy obsahoval celkem 27 otázek, viz příloha č. 1. K některým z těchto otázek mohl žák svými slovy rozšířit odpověď. Pro ověření stanovené hypotézy, byly odpovědi v dotazníku rozděleny dle pohlaví.

³⁹⁾ KOLÁŘ, M., Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 224

Metoda řízeného rozhovoru

Uvedené metody řízeného rozhovoru se zúčastnili dva výchovní poradci a jeden školní psycholog působící na vybraných základních školách. Těmto byly pomocí řízeného rozhovoru kladeny následující otázky:

1. Jaký je charakter školy?
2. Z jakých sociálních podmínek žáci pocházejí?
3. Kdy byly naposledy zaznamenány známky šikany ve škole a jak byly řešeny?
4. Jaké preventivní opatření se provádí proti šikaně?
5. Byli vaši pedagogové seznámeni s některými projekty zabývajícími se minimalizací šikany?
6. Byl ve vaší škole v minulosti proveden jakýkoliv průzkum za účelem zjištění výskytu šikany, a jaký byl výsledek?
7. Vyskytují se na škole patologické jevy spojené se šikanou?
8. Jaká je spolupráce školy s jinými zainteresovanými institucemi při řešení šikany?
9. Jak často probíhají školení zaměřené na šikanu pro pedagogy?
10. Máte schránku důvěry a jak je využívána?
11. Máte volně přístupné informace, kde se žáci dozvědí o šikanování a kde? (kontakty, instituce, na které se mohou obrátit o pomoc)
12. Jaké máte osobní postřehy z vaší praxe k uvedené problematice?
13. Jaký byl u vás zaznamenán poslední nejzávažnější projev šikany?

5.3 Výsledky jednotlivých metod průzkumu

Metoda dotazníku

Metodou dotazníku byly získány informace od celkového počtu 429 respondentů (213 chlapců, 216 dívek). Tyto odpovědi byly sečteny a znázorněny v jednotlivých níže uvedených tabulkách. Při statistickém zpracování odpovědí jsme museli reagovat na absenci odpovědí respondentů „ano“ nebo „ne“. Tyto chybějící odpovědi jsou pak znázorněny v tabulce v zeleně podbarveném poli. Odpovědi chlapců jsou pak znázorněny v modře podbarveném poli a odpovědi dívek v červeně podbarveném poli. Součet odpovědí chlapců i dívek je znázorněn v bíle podbarveném poli a zvýrazněn tučným písmem. Výsledky této dotazníkové metody jsem rozdělil do níže uvedených osmi tematických okruhů.

I. okruh: sociální klima ve třídě

Z odpovědí vyplývá, že 379 respondentů (88,3%) je rád ve své třídě. Pro prevenci sociálně patologických jevů je důležité zjištění, že 414 respondentů (96,5%) má ve třídě dobrého kamaráda. Jen 14 respondentů uvedlo, že nemá ve třídě dobrého kamaráda. Příslušnost k partě uvedlo 259 respondentů (60,3%).

		Chlapci	Dívky	celkem		Chlapci	Dívky	celkem	nevím
1. Jsi rád(a) v této třídě?	Ano	194	185	379	Ne	9	27	36	14
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?	Ano	208	206	414	Ne	4	10	14	1
3. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?	Ano	117	142	259	Ne	91	70	161	9

II. okruh: osobní zkušenost se šikanou

Zjištění agresivního chování žáků ve třídě a škole vyplývá z otázky č. 5 a č. 10. Odpovědi respondentů na otázku č. 5: Ublížel nebo ubližuje ti někdo ze třídy? Osobní zkušenost s agresivitou mělo 26 chlapců a 43 dívek (16,1%, celkem 69 respondentů). Pozitivním zjištěním je, že 181 chlapců a 171 dívek nemá zkušenost s ubližováním ve třídě. Celkem 8 respondentů (1,86%) na uvedenou otázku neodpovědělo.

5. Ublížel nebo ubližuje ti někdo ze třídy?	Ano	26	43	69	Ne	181	171	352	8

Odpovědi respondentů na otázku č. 10: Ublížuje ti někdo ze školy? Ukazuje smutnou skutečnost, že s násilím ve škole, mimo třídu, se setkalo celkem 53 respondentů (25 chlapců a 28 dívek, tj. 12,35%). Také 27 respondentů (6,29%) se zdrželo odpovědi k násilí ve škole. Pozitivní je 349 odpovědí (175 chlapců a 174 dívek) respondentů, kteří se s násilím ve škole nesetkali.

10. Ublížuje ti někdo ze školy?	Ano	25	28	53	Ne	175	174	349	27

III. okruh: formy násilí – šikany

K zjištění forem násilí – šikany slouží výpovědi na otázky č. 6 a č. 11: Jak ti ubližují? Zaměřili jsme se na fyzickou i verbální šikanu. Respondenti mohli formy šikany na základě zkušeností rozšířit o své poznatky.

Z uvedených odpovědí na otázku č. 6 vyplývá, že nejčastější formou šikanování ve třídě je forma verbální v podobě pomluv (54 respondentů, 16 chlapců a 38 dívek, tj. 12,59%), posmívání (44 respondentů, 18 chlapců a 26 dívek, tj. 10,25%) a nadávek (39 respondentů, 17 chlapců a 22 dívek, tj. 9,09%). Alarmující je zde skutečnost, že celkem

27 respondentům (15 chlapců a 12 dívek, tj. 6,29%) bylo ve třídě ubližováno formou fyzické šikany v podobě bití, fackování a kopání. Obdobných výsledků bylo dosaženo i odpověďmi na otázku č. 11, kdy i zde byla nejčastější formou šikanování šikana verbální v podobě pomluv (9,55%), nadávek (7,92%) a posmívání (7,46%).

Z uvedených odpovědí na otázky č. 6 a č. 11 znázorňujících celkový počet projevů jak verbální tak fyzické šikany vyplývá, že je zde nejčastěji zastoupena forma verbální šikany (70,11%, celkem 244 odpovědí). Tento údaj (244 odpovědí) nevypovídá o počtu obětí, ale o počtu projevů verbální šikany. Většina obětí ve svých odpovědích uváděla více forem agresí.

6. Jak ti ubližují ve třídě?	strkání	15	13	nadávky	17	22
	bití	9	6	posměch	18	26
	fackování	3	2	pomluvy	16	38
	kopání	3	4	neubližují mi	155	141
	jinak (uved' jak)	6	1			

11. Jak ti ubližují ve škole?	kopání	3	1	pomluvy	16	25
	strkání	14	7	posměch	15	17
	bití	7	2	nadávky	16	18
	fackování	4	1	neubližují mi	145	150
	jinak (uved' jak)	3	0		0	0

IV. okruh: četnost šikany

O četnosti šikany vypovídají odpovědi na otázky č. 7 a 12: Jak často ti bylo ubližováno ve třídě a ve škole? Z uvedených odpovědí vyplývá, že 313 respondentům (163 chlapců a 150 dívek, tj. 72,96%) ve třídě nikdo neubližuje. Za povšimnutí stojí 57

respondentů (13,28%), kteří na danou otázku neodpověděli. Potěšitelná je situace ve škole, kde 278 respondentů (133 chlapců a 145 dívek, tj. 64,8%) uvedlo, že jim nikdo ve škole neublíží. Zarážející je počet 92 nezodpověděných (21,4%) otázek.

7. Jak často ti bylo ubližováno ve třídě?	téměř denně	12	12	24	<i>občas</i>	1	1	2
	každý týden	3	14	17	<i>nevím</i>	1	2	3
	jednou do měsíce	15	16	31	neodpovědělo 57			
	nikdo	163	150	313				

12. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno ve škole?	každý den	9	6	15	1x měsíčně	11	9	20
	1x týdně	10	12	22	<i>občas</i>	1	1	2
	nikdy	133	145	278	neodpovědělo 92			

V. okruh: pomoci při řešení šikany

Z celkového počtu odpovědí by se nejvíce respondentů obrátilo o pomoc na své rodiče 46,8% (96 chlapců a 105 dívek), na kamaráda 26,8% (49 chlapců a 66 dívek), na učitele 20,2% (41 chlapců a 46 dívek), na jiného pracovníka školy 5,6% (13 chlapců a 11 dívek)

20. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci?	učitel	41	46	87	rodiče	96	105	201
	kamarád	49	66	115	jiný pracovník školy	13	11	24
	<i>nikdo</i>	1	0	1	<i>já sám</i>	0	1	1

VI. okruh: analýza pohlaví agresora a oběti šikany

Z odpovědí na otázku č. 9 a č. 14 bylo zjišťováno pohlaví agresora. Z níže uvedených odpovědí vyplývá, že nejčastěji šikanují chlapci (62%), dívky (38%), chlapce šikanují častěji chlapci než dívky. U dívek byl zjištěn téměř shodný poměr v pohlaví agresora. Výsledek je znázorněn graficky viz příloha č. 4.

9. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec nebo dívka? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Dívka 1	10	13	23	Chlapec 1	21	22	43
	2	0	11	11	2	10	6	16
	3	1	5	6	3	6	3	9

14. Kdo ti ubližuje více, chlapec nebo dívka? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Dívka 1	7	15	22	Chlapec 1	20	19	39
	2	1	6	7	2	2	3	5
	3	1	3	4	3	6	3	9

VII. okruh: registrace šikany

Na základě odpovědí na otázku č. 4: Byl jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy? Odpovědělo ano 234 respondentů (109 chlapců, 125 dívek, tj. 54,5%), odpověď ne 191 respondentů (103 chlapců, 88 dívek, tj. 44,5%) a 4 respondenti neodpověděli.

4. Byl (a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy (nadávky, pomluvy, bití)?	Ano	109	125	234	Ne	103	88	191

VIII. okruh: obrana oběti

Z odpovědí respondentů vyplývá, že 111 napadených respondentů (55 chlapců, 56 dívek) se pokusilo o vlastní obranu. Ve 113 případech agresor nevedl důvod svého chování, jen v 25 případech byla oběť srozuměna s důvodem agrese tj. v 17,0% napadení. Ve 178 případech agresor napadá více spolužáků tj. v 94,2% přiznaných agresích. S trestem agresora souhlasí 91,3% respondentů a 22 respondentů uvádí, že jsou šikanováni žáky jiné školy. Pozitivním zjištěním je, že celkem 387 respondentů (90,2%) ví, kde hledat pomoc.

Metoda řízeného rozhovoru

Metodou řízeného rozhovoru byly od výchovných poradců a školního psychologa získány následující osobní poznatky o situaci na jednotlivých školách:

Vysvětlivky:

A. ZŠ Komenského Hustopeče: Mgr. et Bc. Hana Cvanová, školní psycholog, praxe 2 roky

B. ZŠ T.G.Masaryka Moravský Žižkov: Mgr. Iva Sovová, výchovný poradce, praxe 6 let

C. ZŠ Nádražní Hustopeče: Mgr. Jindra Grünová, výchovný poradce, praxe 3 roky, pedagogická praxe 30 let

1. Jaký je charakter školy?

- A. Jedná se o městskou spádovou základní školu s 500. žáky dojíždějících z několika obcí (45% dojíždějících žáků).
- B. Venkovská škola
- C. Jedná se o městskou spádovou školu s 311 žáky.

2. Z jakých sociálních podmínek žáci pocházejí?

- A. Žáci pocházejí ze všech sociálních vrstev.
- B. Žáci pocházejí z různých sociálních vrstev
- C. Žáci pocházejí ze všech sociálních vrstev.

3. Kdy byly naposledy zaznamenány známky šikany ve škole a jak byly řešeny?

- A. Naposledy byly zaznamenány známky šikany v letošním roce 2008 a to na 2. stupni mezi žákyněmi 8. a 9. Třídy. Věc byla interně šetřena a to školní psychologkou a třídními učiteli, kdy bylo zjištěno, že se jednalo o vzájemný konflikt a ne o šikanu.
- B. Naposledy byla zaznamenána známka šikany na chodbě o veliké přestávce, projevující se v podobě strkání a nadávek. Řešení bylo v podobě pohovoru se zúčastněnými a poznámka do žákovské knížky.
- C. V letošním školním roce dva žáci z 9. třídy okrádali žáky z 1. stupně. Řešeno učitelem, kdy byla udělena ředitelská důtka. Dále byli pozváni rodiče do výchovné komise školy. V minulém školním roce zde byl zaznamenán projev fyzické šikany ze strany žáka 6. třídy, kdy tento fyzicky napadal spolužáky. Řešeno s rodiči ve výchovné komisi. Přítomni rodiče agresora i oběti.

4. Jaké preventivní opatření se provádí proti šikaně?

- A. Spočívá v práci třídních učitelů se třídami. Zajišťují informovanost žáků o šikaně a o možnosti pomoci. Průběžně se řeší vztahové problémy ve třídách. Pravidelně se mapují vztahy ve třídách školním psychologem.
- B. Zvýšený dohled v době přestávek, zamezení volného pohybu žáků po budově školy mimo vyučování. Na projevy šikany se snaží pedagogové reagovat okamžitě a zamezit tím prohloubení problémů. Třídní učitelé se snaží o vytvoření zdravého klimatu ve třídách. Prostřednictvím schránky důvěry dát žákům možnost anonymně upozornit na problémy.

- C. Spočívá v práci třídních učitelů se třídami. Seznámení žáků s problematikou prostřednictvím divadla „Augusto“. Pořádáme různé besedy, mimoškolní aktivity, exkurze, kulturní akce, spolupracujeme s Městským úřadem v Hustopečích, konkrétně se soc. odborem.

5. Byli vaši pedagogové seznámeni s některými projekty zabývajícími se minimalizací šikany?

- A. V roce 2007 zde byla přednáška pracovnice PPP (pedagogicko psychologické poradny) k uvedenému tématu.
- B. Ano a to s projekty: „Neubližujme si“,
„Prevence šikany I., II.“,
„Týrané dítě“
- C. Působí zde školní preventista patologických jevů, který se účastní seminářů a školení. S poznatky nás poté seznamuje.

6. Byl ve vaší škole v minulosti proveden jakýkoliv průzkum za účelem zjištění výskytu šikany, a jaký byl výsledek?

- A. Za mého působení zde žádný průzkum spojený se šikanou nebyl.
- B. Ano – vyplnění dotazníku o šikaně a vztazích ve třídě (v rámci PEER PROGRAMU). Dotazník odhalil výskyt začátečních forem šikany.
- C. Nebyl.

7. Vyskytují se na škole patologické jevy spojené se šikanou?

- A. Ano, jako na všech školách, kdy se je snažíme, co nejdříve řešit.
- B. Občas ano.
- C. Občas se vyskytuje záškoláctví, ale není možno říci, zdali je spojeno se šikanou.

8. Jaká je spolupráce školy s jinými zainteresovanými institucemi při řešení šikany?

- A. Spolupracujeme s PPP v Břeclavi a v některých případech se Střediskem výchovné péče v Brně.
- B. Spolupracujeme s PPP. Spolupráce je na dobré úrovni.
- C. Spolupracujeme se sociálním odborem MěÚ v Hustopečích, kdy se snažíme řešit problém i formou výchovných táborů pro problémové žáky. Dále spolupracujeme s PPP.

9. Jak často probíhají školení zaměřené na šikanu pro pedagogy?

- A. Poslední bylo v minulém školním roce. O dřívějších nemám informace.
- B. Jedná se vždy o školení metodika prevence. Přibližně jednou ročně. ŠMP pak informuje pedagogický zbor na nejbližší poradě o hlavních bodech školení.
- C. Poznatky nám předává školní preventiva průběžně.

10. Máte schránku důvěry a jak je využívána?

- A. Ano máme. Na prvním stupni využívána prakticky není. Na 2. stupni využívána je. Žáci se zde většinou obracejí na mne jako školní psycholožku a to i anonymně k řešení problémů. V případě anonymního dotazu na tento odpovídám tak, že odpověď vyvěším na nástěnce vedle schránky důvěry.
- B. Ano máme. Žáci využívají schránku důvěry k anonymnímu sdělení svých problémů.
- C. Schránku důvěry máme. Tato je však využívána ze strany žáků minimálně, v současné době téměř vůbec. Problémy řeší žáci přes třídní učitele.

11. Máte volně přístupné informace, kde se žáci dozvědí o šikanování a kde? (kontakty, instituce, na které se mohou obrátit o pomoc)

- A. Na nástěnce výchovného poradce jsou uvedeny kontakty na instituce, na které se mohou žáci obrátit. Konkrétní informace k šikaně jsou žákům sdělovány během výuky.
- B. Ano. Celoročně visí na nástěnce na chodbě kontakty na Linku bezpečí, SPONDEA, Člověk v tísni, atd.
- C. Informace k šikaně, popř. informace na linku pomoci vyvěšeny nemáme. Žáci jsou však informováni během výuky občanské výuky, rodinné výchovy, TV, atd.

12. Jaké máte osobní postřehy z vaší praxe k uvedené problematice?

- A. V poslední době je šikanou nazýván jakýkoliv konflikt mezi žáky, kdy je tento termín zneužíván. Je třeba tyto situace od šikany odlišovat a řešit jinak.
- B. Šikanovány jsou většinou děti z problémových rodin a ze sociálně slabších rodin.
- C. V poslední době registruji spíše nevhodné chování žáků vůči pedagogům, které by mohlo hraničit až se šikanou. Žáci si neplní své povinnosti a úkoly, nezdraví, jsou vulgární, atd.

13. Jaký byl u vás zaznamenán poslední nejzávažnější projev šikany?

- A. Naposledy ve školním roce 2007/2008 v 6. třídě. Tato událost byla řešena ve spolupráci s PPP v Břeclavi, jelikož zde školní psycholog ještě nepůsobil. Byla vyřešena prací se třídou a následně odchodem oběti i některých agresorů na jiné školy.
- B. Poslední projev šikany spočíval ve vyčlenění žáka z kolektivu třídy.
- C. Okrádání mladších žáků dvěma žáky z 9. třídy, kdy toto bylo však včas odhaleno a řešeno. Dále nejzávažnější bylo fyzické napadení žáka spolužákem.

5.4 Ověření hypotéz a vyhodnocení průzkumu

Ověření hypotéz

1. Hypotéza - Předpokládáme, že u žáků 2. stupně vybraných základních škol je přítomna šikana

Jak vyplývá z uvedených výsledků dotazníků, tak z jednotlivých řízených rozhovorů je výskyt agresivního chování, šikany na 2. stupni vybraných základních školách dostatečně prokázán.

2. Hypotéza - Verbální šikana je častější formou šikany

Výsledek dotazníku ukazuje, že projevy verbální šikany jsou častější formou šikany než šikana fyzická. Mezi nejčastější způsob verbální šikany oběti uváděly pomluvu, dále pak posmívání a nadávky.

3. Hypotéza - Častěji šikanují chlapci než dívky

Znázorněné výsledky dotazníků skutečně potvrzují, že chlapci se dopouštějí šikany ve větší míře než dívky. Průzkumem bylo zjištěno, že častěji šikanují chlapci (62%) než dívky (38%). Tento výsledek však není ve vztahu k pohlaví oběti. V případě, že je obětí dívka, je procentuálně poměr agresor chlapec a agresor dívka téměř shodný. Z jednotlivých dotazníků pak vyplývá, že šikanování dívkami má spíše charakter verbální šikany (nadávky, posměch, pomluvy), což však může mít na oběť dalekosáhlejší následky než samotné fyzické násilí.

Vyhodnocení průzkumu

Do průzkumu bylo zařazeno celkem 429 žáků (6. až 9. tříd) 2. stupně vybraných základních škol. Tito žáci se v anonymním dotazníku vyjadřovali celkem k 27. otázkám. Respondenti měli možnost vyjádřit se jak ke svým současným aktuálním prožitkům, tak i k minulým zážitkům souvisejícím s děním ve škole. Průzkumem bylo zjištěno, že 16,1% respondentů mělo nebo má osobní zkušenost s agresivitou ve třídě a 12,35% respondentů ve škole. Nejčastější formou šikany je forma verbální v podobě pomluv, nadávek a posmívání. Z celkového počtu zjištěných agresí (fyzických i verbálních) byla nejčastěji uváděna forma verbální šikany (70,11%), přičemž nejčastěji se jednalo o pomluvy, poté posměch a nadávky. Celkem 54,5% respondentů uvedlo, že byli svědky ubližování. Alarmujícím zjištěním je skutečnost, že celkem 24 respondentů (5,6%) uvedlo, že jsou šikanováni denně, přičemž nejčastěji dochází k šikaně právě v prostorách školy, a to zejména ve třídách a na chodbách, navzdory školami deklarovanými preventivními opatřeními spočívající zejména v práci třídních učitelů s třídami a ve zvýšeném dohledu v době přestávek. Ukazuje se, že některá preventivní opatření jsou nedostačující. I zde se potvrzuje, že důvěra mezi dětmi a učiteli není příliš vysoká. Z celkového počtu odpovědí je přesvědčeno pouze 20,2% respondentů o tom, že by jim mohl nejvíce pomoci právě učitel. Je však nutné podotknout, že navzdory tomu, že mají rodiče větší důvěru dětí než učitelé, tak se těmto svěřilo pouze 46,6% šikanovaných dětí. Pozitivním zjištěním je, že 91,4% respondentů agresivní chování odsuzuje a souhlasí s tím, aby byl potrestán ten, kdo ubližuje druhému. Taktéž je pozitivní, že žáci jsou dostatečně informováni o tom, kde mají hledat pomoc (90,2%).

Z výsledků získaných metodou dotazníku a metodou řízeného rozhovoru můžeme konstatovat, že v námi vybraných základních školách se žáci 2. stupně setkali se šikanou. Toto zjištění bylo potvrzeno i osobními zkušenostmi dotazovaných výchovných poradců a školní psycholožky působící na těchto základních školách.

Za důležitou zmínku považují také skutečnost, že provedeným šetřením bylo prokázáno, že nastolené vztahy, které jsou bezesporu jedním z nejdůležitějších faktorů ovlivňující klima třídy a jsou důležitou prevencí sociálně patologických jevů, jsou na velmi dobré úrovni. Jak již bylo uvedeno celkem 88,3% respondentů je ve škole rádo a 96,5% má ve třídě dobrého kamaráda.

Je všeobecně známo a v mnoha publikacích uváděno, že mnoho ředitelů není ochotno existenci šikany ve své škole připustit, že mnoho učitelů ji ve své třídě nevidí. Tento přístup jsem však během uskutečňovaných metod průzkumu nezaznamenal. Přístup pedagogických pracovníků, výchovných poradců apod. byl vždy velice vstřícný. Poukazoval na skutečnost, že si tito pracovníci plně uvědomují přítomnost tohoto nežádoucího patologického jevu, jakým šikana bezesporu je. Byli ochotni o tomto problému hovořit a činit vše potřebné pro jeho efektivní snížení či omezení. Z dalších postřehů je nutno zmínit fakt, že v poslední době je šikanou nazýván jakýkoliv konflikt mezi žáky, kdy je třeba tyto situace od šikany odlišovat a řešit jinak.

ZÁVĚR

V současnosti patří šikana k vážným problémům ve školství a je často na veřejnosti a v médiích diskutovaným tématem. Cílený zájem o tuto problematiku lze považovat za správný krok v boji se šikanou.

Praxe ukazuje, že šikanování je nejčastější příčinou traumatizace našich dětí ve školách. Patrně nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím šíření tohoto nežádoucího sociálně patologického jevu ve školách je odborná připravenost pedagogů. Je tedy zapotřebí, aby se pedagogičtí pracovníci v této oblasti vzdělávali a škola jim k tomuto poskytla adekvátní podmínky. Pedagog by měl umět na danou situaci zareagovat, správně ji posoudit a učinit nezbytné kroky k tomu, aby šikaně zabránil a především ochránil oběť.

Obecně se dá říci, že nebezpečí spočívající ve výskytu šikany můžeme snížit především uplatňováním zásad, které všeobecně prospívají dětskému duševnímu a mravnímu vývoji a pomáhají utvářet dobré vztahy v rodině i ve škole. Důležitá je tedy především správná výchova.

Rodiče by si měli plně uvědomovat svou nezastupitelnou úlohu ve výchově svých dětí a aktivně se podílet na řešení problémů spojených s výchovou svého potomka. Je tedy nutné, aby se svým dětem věnovali, naslouchali jejich přáním a byli jim oporou. Jedině svým zájmem a pozorností mohou odhalit varovné signály, které naznačují, že právě jejich dítěti je ubližováno. V případě, že tato situace nastane, měli by svému dítěti důvěřovat a problém řešit ve spolupráci se školou. Je tedy nutné, aby vztah mezi rodiči a jejich dětmi byl založen na vzájemné důvěře.

Bakalářskou prací jsem chtěl upozornit na důležitost a naléhavost řešení tohoto nežádoucího jevu, jakým šikana bezesporu je. Snažil jsem se o to, aby byla návodem jak šikanu rozpoznat, jak ji řešit a především jak ji maximálním způsobem eliminovat. Obsahuje tedy základní pojmy šikany a další potřebné informace v oblasti diagnostické, právní a preventivní.

Dalším cílem této práce bylo zjistit, zda a v jaké míře se na 2. stupni vybraných základních škol vyskytují projevy agresivního chování, šikany. V rámci průzkumu byly

shromážděny informace týkající se výskytu šikany na vybraných základních školách v regionu mého bydliště, které měly potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy. Tyto hypotézy byly na základě zvolených metod potvrzeny. Bohužel i zde bylo zjištěno, že 16,1% respondentů mělo nebo má osobní zkušenost s agresivitou ve třídě a 12,35% respondentů ve škole. Tyto zjištěné výsledky jsou však podstatně nižší než výsledky doposud prováděných výzkumů na českých školách, kde byl zaznamenán výskyt šikany okolo 40%.

Na základě zjištěných poznatků je nutné uvést, že šikana se vyskytuje v nejrůznějších podobách a někdy je velmi obtížné ji rozpoznat a účinně proti ní bojovat. Proto je důležité, abychom nebyli k jakýmkoli projevům agrese lhostejní. Podle mého názoru jen vzájemná důvěra mezi žáky, učiteli a rodiči, jejich informovanost a spolupráce na zjištěném problému je jedním z neúčinnějších prostředků v boji proti šikanování.

RESUMÉ

Bakalářská práce na téma „Šikana na základních školách, její příčiny, následky a možné způsoby prevence“ je věnována v současné době velmi aktuální, odbornou i laickou veřejností vnímané problematice školní šikany.

Cílem bakalářské práce je vymezení základních pojmů, vztahujících se k této problematice, shrnutí teoretických poznatků o tomto nežádoucím sociálně patologickém jevu a prakticky zjistit za použití zvolených metod přítomnost šikany na vybraných základních školách.

Práce je členěna do pěti kapitol. První kapitola objasňuje základní pojmy, jako jsou pojem šikana a její znaky, stádia šikany, aktéři šikany a jejich osobnostní charakteristiky, příčiny a následky šikany. Druhá kapitola je zaměřena na diagnostiku šikany, kdy obsahuje důvody k zahájení vyšetřování, členění projevů šikanování, metodiku diagnostiky a řešení problému a zakrývací a protiúzdavný systém. Třetí kapitola je zaměřena na právní aspekty školního násilí a čtvrtá kapitola se zabývá prevencí šikany na školách. Pátá kapitola obsahuje průzkum výskytu šikany u žáků druhého stupně vybraných základních škol, kdy cílem bylo zjistit za použití zvolených metod, zda a v jaké míře se na druhém stupni těchto základních škol vyskytují projevy agresivního chování, šikany.

ANOTACE

Bakalářská práce „Šikana na základních školách, její příčiny, následky a možné způsoby prevence“ je věnována problematice šikany na základních školách. Úkolem mé bakalářské práce je v teoretické části přiblížit čtenáři problematiku šikanování u žáků základních škol. V praktické části bylo mým cílem prostřednictvím metody dotazníku a řízeného rozhovoru zjistit, zda a v jaké míře se na druhém stupni vybraných základních škol vyskytují projevy agresivního chování, šikany. Úmyslem této práce je, aby si každý čtenatel uvědomoval důležitost a naléhavost řešení tohoto nežádoucího jevu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Základní škola, učitel, šikana, agresor, oběť, rodina, trestný čin, trestní odpovědnost, prevence

ANNOTATION

In this bachelor diploma I focus on the problem with bullying at grammar schools. My main goal is to describe and demonstrate the problem of bullying at grammar schools in the theoretical part of the work. In the practical part of this work, I used questionnaires and directed interviews to find out if and how much aggressive behavior and bullying are present at the selected grammar schools among the students of the 6-9th grades. This diploma work has been created to help to understand the importance and urgency to resolve this unacceptable feature of behavior.

KEYWORDS

Grammar school, teacher, bullying, aggressor, victim, family, crime, criminal liability, prevention

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

A. Právní předpisy

1. Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Č.j.: 20 006/2007-51
2. 2. Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi dětmi ve školních zařízeních, Č.j.: 28 275/2000-22
3. Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině
4. Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon
5. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)
6. Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
7. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně - právní ochraně dětí
8. Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
9. Vyhláška č. 72/2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
10. Vyhláška č. 263/2007, kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí

B. Ostatní literatura

11. BENDL, Stanislav. Prevence a řešení šikany ve škole. 1. Vydání. Praha: ISV nakladatelství, 2003, 198 s. ISBN 80-86642-08-9
12. KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3
13. KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách. 1. vydání. Praha: Portál, 1997, 127 s. ISBN 80-7178-123-1
14. Minimalizace šikany. 1. vydání. Kladno: Aisis – občanské sdružení. 2008. 68 s.

C. Internetové stránky

15. www.minimalizacesikany.cz
16. www.msmt.cz
17. www.sikana.cz
18. www.icm.uh.cz

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník používaný na vybraných ZŠ

Příloha č. 2 Vyplněný dotazník žákyní ZŠ

Příloha č. 3 Tabulka součtu odpovědí všech respondentů

Příloha č. 4 Analýza pohlaví agresora a oběti šikany znázorněná graficky

Příloha č. 5 Informační leták Nadace O2 k problematice šikanování

Příloha č. 1 Dotazník používaný na vybraných ZŠ

DOTAZNÍK K ŠIKANĚ NA ŠKOLÁCH

Úvodem k dotazníku

Šikanování je jakékoliv chování jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Za šikanování se tedy považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo tě prostě bolí – strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Může ti však znepríjemňovat život i jinak – pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě. Jako šikanování mohou být označovány i posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině.

Za šikanování obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.

DOTAZNÍK

ZAKROUŽKUJ ODPOVĚĎ, KTERÁ JE PRAVDIVÁ. POKUD SI MOŽNOST ŽÁDÁ DOPLNĚNÍ, PROSÍM, UČIŇ TAK. NEPODEPISUJ SE!			
JSEM - CHLAPEC	JSEM - DÍVKA	TŘÍDA -	
1. Jsi rád(a) v této třídě ?		Ano	Ne
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda ?		Ano	Ne
3. Patříš ve vaší třídě do nějaké party ?		Ano	Ne
4. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy (nadávky, pomluvy, bití) ?		Ano	Ne
5. Ubližoval nebo ubližuje ti někdo ze třídy ?		Ano	Ne
6. Jak ti ubližují ?		Strkání	Nadávky
		Bití	posměch
		Fackování	pomluvy
		kopání	
		Jinak (uveď jak)	Neubližují mi
7. Jak často ti bylo ubližováno ve třídě ?		Téměř denně každý týden jednou do měsíce nikdo mi neublížil	
8. Kde se to děje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)		Ve škole: - na chodbě - v šatně - na WC - v tělocvičně	Mimo školu: - v jídelně - v družině - na hřišti

9. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec nebo dívka ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Dívka 1 2 3	Chlapec 1 2 3
10. Ubližuje ti někdo ze školy ?	Ano	Ne
11. Jak ti ubližují ?	Kopání strkání bití fackování	Pomluvy posměch nadávky
	Jinak (uveď jak)	Neubližují mi
12. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno ve škole ?	Každý den	1x měsíčně
	1x týdně	nikdy
13. Kde se to děje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ve třídě	Na WC
	Na chodbě	Mimo školu
14. Kdo ti ubližuje více, chlapec nebo dívka ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Dívka 1 2 3	Chlapec 1 2 3
15. Řekl(a) jsi někomu, že ti ubližuje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
16. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a) ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
17. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele ?	Ano	Ne
18. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
19a. Byl potrestán ten, kdo ubližoval někomu druhému?	Ano	Ne
19b. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
20. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci ?	Učitel	Rodiče
	Kamarád	Jiný pracovník školy
21. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují ?	Ano	Ne
22. Řekli ti, proč ti ubližují ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
23. Zkusil(a) jsi se bránit ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
24. Měl, by být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému ?	Ano	Ne
25. Ubližuje ti někdo z jiné školy ?	Ano	Ne
26. Víš, kde hledat pomoc ?	Ano	Ne

DOTAZNÍK K ŠIKANĚ NA ŠKOLÁCH

Úvodem k dotazníku

Šikanování je jakékoliv chování jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Za šikanování se tedy považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo tě prostě bolí – strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Může ti však znepríjemňovat život i jinak – pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevíšali si tě. Jako šikanování mohou být označovány i posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině.

Za šikanování obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.

DOTAZNÍK

ZAKROUŽKUJ ODPOVĚD, KTERÁ JE PRAVDIVÁ. POKUD SI MOŽNOST ŽADÁ DOPLNĚNÍ, PROSÍM, UČIŇ TAK. NEPODEPISUJ SE!		
JSEM - CHLAPEC	JSEM - DIVKA	TRÍDA - 7B
1. Jsi rád(a) v této třídě ?	Ano	Ne
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda ?	Ano	Ne
3. Patříš ve vaší třídě do nějaké party ?	Ano	Ne
4. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy (nadávky, pomluvy, bití) ?	Ano	Ne
5. Ublížoval nebo ubližuje ti někdo ze třídy ?	Ano	Ne
6. Jak ti ubližují ?	Strkání	Nadávky
	Bití	posměch
	Fackování	pomluvy
	kopání	
	Jinak (uved' jak)	Neubližují mi
7. Jak často ti bylo ubližováno ve třídě ?	Téměř denně každý týden jednou do měsíce nikdo mi neublížil	
8. Kde se to děje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ve škole: na chodbě - v šatně - na WC - v tělocvičně	Mimo školu: - v jídelně - v družině - na hřišti

9. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec nebo dívka ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Dívka 1 2 3	Chlapec 1 2 3
10. Ubližuje ti někdo ze školy ?	Ano	Ne
11. Jak ti ubližují ?	Kopání strkání bití fackování	Pomluvy posměch nadávky
	Jinak (uveď jak)	Neubližují mi
12. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno ve škole ?	Každý den	1x měsíčně
	1x týdně	nikdy
13. Kde se to děje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ve třídě	Na WC
	Na chodbě	Mimo školu
14. Kdo ti ubližuje více, chlapec nebo dívka ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Dívka 1 2 3	Chlapec 1 2 3
15. Řekl(a) jsi někomu, že ti ubližuje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
16. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a) ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
17. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele ?	Ano	Ne
18. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
19a. Byl potrestán ten, kdo ubližoval někomu druhému?	Ano	Ne
19b. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
20. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci ?	Učitel	Rodiče
	Kamarád	Jiný pracovník školy
21. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují ?	Ano	Ne
22. Řekli ti, proč ti ubližují ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
23. Zkusil(a) jsi se bránit ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	Ne
24. Měl, by být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému ?	Ano	Ne
25. Ubližuje ti někdo z jiné školy ?	Ano	Ne
26. Víš, kde hledat pomoc ?	Ano	Ne

Příloha č.3

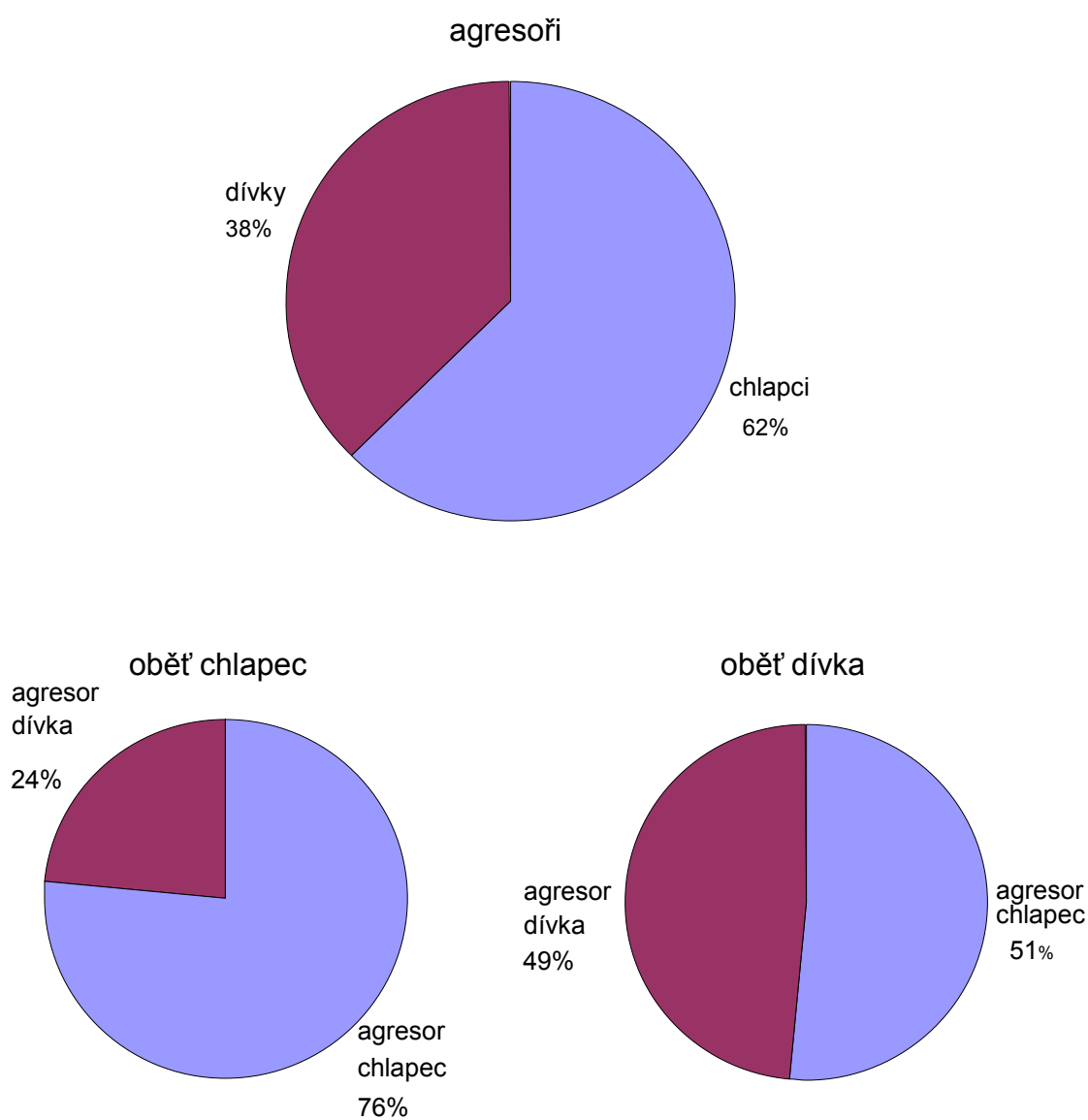
Tabulka součtů odpovědí všech respondentů

Odpovědi, které byly do předložených dotazníků respondenty vepsány, jsou v této znázorněné tabulce zvýrazněny červeným písmem.

JSEM CHLAPEC	213	JSEM DÍVKÁ	216	CELKOVÝ POČET RESPONDENTŮ 429			
				Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky
1. Jsi rád(a) v této třídě ?	Ano	194	185	Ne		9	27
2. Máš ve třídě dobrého kamaráda ?	Ano	208	206	Ne		4	10
3. Patříš ve vaší třídě do nějaké party ?	Ano	117	142	Ne		91	70
4. Byl(a) jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jinými spolužáky ze školy (nadávky, pomluvy, bití) ?	Ano	109	125	Ne		103	88
5. Ublížoval nebo ubližuje ti někdo ze třídy ?	Ano	26	43	Ne		181	171
6. Jak ti ubližují ?	Strkání	15	13	Nadávky		17	22
	Bití	9	6	posměch		18	26
	Fackování	3	2	pomluvy		16	38
	kopání	3	4	Neubližují mi		155	141
	Jinak (uveď jak)	6	1			0	0
	přezdívky	1	0	z legrace		3	0
	dovolují si rušit ve vyuč.	1	0	provokace		1	0
7. Jak často ti bylo ubližováno ve třídě ?	Téměř denně	12	12	občas		1	1
	každý týden	3	14	nevím		1	2
	jednou do měsíce	15	16			0	0
	nikdo mi neublížil	163	150			0	0
	Ve škole:	6	3	Mimo školu:		3	2
8. Kde se to děje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	- na chodbě	11	17	- v jídelně		1	0
	- v šatně	4	9	- v družině		1	1
	- na WC	5	5	- na hřišti		6	9
	- v tělocvičně	2	4			0	0
	Ve třídě	7	17	na ulici		1	2
		0	0			0	0
9. Ten, kdo ti ubližuje, je chlapec nebo dívka ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Dívka 1	10	13	Chlapec 1		21	22
	2	0	11	2		10	6
	3	1	5	3		6	3
10. Ublížuje ti někdo ze školy ?	Ano	25	28	Ne		175	174
11. Jak ti ubližují ?	Kopání	3	1	Pomluvy		16	25
	strkání	14	7	posměch		15	17
	bití	7	2	nadávky		16	18
	fackování	4	1	Neubližují mi		145	150
	Jinak (uveď jak)	3	0			0	0
	přezdívky	1	0	z legrace		1	0
	provokace	1	0			0	0
12. Zamysli se a napiš, jak často ti bylo ubližováno ve škole?	Každý den	9	6	1x měsíčně		11	9
	1x týdně	10	12	nikdy		133	145
	občas	2	4			0	0
13. Kde se to děje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ve třídě	17	21	Na WC		4	1
	Na chodbě	9	7	Mimo školu		22	14
14. Kdo ti ubližuje více, chlapec nebo dívka ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Dívka 1	7	15	Chlapec 1		20	19
	2	1	6	2		2	3
	3	1	3	3		6	3
15. Řekl(a) jsi někomu, že ti ubližuje ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	32	43	Ne		66	36
16. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl(a) ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	34	38	Ne		47	27
17. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele ?	Ano	135	164	Ne		59	41
18. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	27	23	Ne		48	44
19a. Byl potrestán ten, kdo ubližoval někomu druhému?	Ano	105	116	Ne		47	43
19b. Řekl(a) jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	37	32	Ne		43	36
20. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci ?	Učitel	41	46	Rodiče		96	105
	Kamarád	49	66	Jiný pracovník školy		13	11
	nikdo	1	0	já sám		0	1
21. Jsi sám (sama), komu ve třídě nebo ve škole ubližují ?	Ano	8	4	Ne		85	93
22. Řekli ti, proč ti ubližují ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	9	16	Ne		63	50
23. Zkusil(a) jsi se bránit ? (odpověz, pokud ti bylo nebo je ubližováno)	Ano	55	56	Ne		21	15
24. Měl, by být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému ?	Ano	187	205	Ne		11	6
25. Ublížuje ti někdo z jiné školy ?	Ano	14	8	Ne		178	198
26. Víš, kde hledat pomoc ?	Ano	186	201	Ne		14	11

Příloha č. 4 Analýza pohlaví agresora a oběti šikany znázorněná graficky

Grafické znázornění odpovědí na otázky č. 9 a č. 14, kterými byla zjišťována účast chlapců a dívek na šikanování. Průzkumem bylo zjištěno, že častěji šikanují chlapci (62%) než dívky (38%). Při podrobnějším rozboru pak bylo zjištěno, že chlapce šikanují spíše chlapci než dívky. V případě šikanovaných dívek pak bylo zjištěno, že tyto šikanují chlapci i dívky v téměř shodném poměru.

Nadace O₂

ŠIKANOVÁNÍ

**Straší tě šikana?
Ublížíje někdo tobě nebo tvému kamarádovi?**

Neboj se o tom mluvit.

Šikana není nevinná hra. Není ostuda hledat pomoc, pokud tobě nebo tvému kamarádovi někdo ubližuje. Setkáš-li se se šikanou, promluv si s někým, komu důvěřuješ, nebo volej na bezplatnou Linku bezpečí 800 155 555.